

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету
(гуманітарно-педагогічний)

_____ Савицька І.М.
(підпис) (ПІБ)

«__» _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
(міжнародних відносин і суспільних наук)

_____ В.о. Хвіст В.О.
(підпис) (ПІБ)

«__» _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

Характеристика світової еліти та її роль у поступі людства

Спеціальність

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

_____ канд. іст. н., доцент _____ Кравченко Н.Б.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

_____ д. філос. н., доцент _____ Калуга В.Ф.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконала

_____ Степанець Ю.О.
(підпис) (ПІБ студента)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о.завідувача кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

канд. іст. наук, доцент Хвіст В.О.
(підпис)

«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Степанець Юлії Олегівни

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(код і назва)

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **Характеристика світової еліти та її роль у
поступі людства**, затверджена наказом ректора НУБіП України від «22» листопада 2024
р. №2086 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 01 листопада 2025
(рік, місяць, число)

Перелік питань, що підлягають дослідженню.

1. Дослідження ключових характеристик соціальних ролей і статусів, відповідно до яких можливо ідентифікувати приналежність до світової еліти;
2. Аналіз потенціалу світових еліт щодо впливу на сучасні економічні, політичні, культурні, соціальні процеси;
3. Дослідження місця і ролі представників та/або груп світової еліти у розрізі їх впливу на процеси взаємодії України на міжнародній арені та її інтеграції до різного роду структур і союзів;
4. Аналіз механізмів, за посередництва яких представники світової еліти чинять вплив на поступ людства, зокрема в контексті підтримання глобальної стабільності та розвитку, у т.ч. у період збройних протистоянь;
5. Аналіз ролі еліт у формуванні міжнародних безпекових альянсів та дипломатичних ініціатив.

Дата видачі завдання «25» листопада 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Калуга В.Ф.
(підпис)

Завдання прийняла до виконання _____ Степанець Ю.О.

РЕФЕРАТ
магістерської роботи
студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»,
освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Степанець Юлії Олегівни
на тему:
«Характеристика світової еліти та її роль у поступі людства»

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 88 сторінок, з них основного тексту – 73. Список використаних джерел та літератури складається з 10 сторінок і містить 94 найменувань.

Робота присвячена дослідженню характеристики світової еліти та її ролі у поступі людства. У ній проаналізовано ключові аспекти привілейованих груп, досліджено теоретичні передумови розвитку елітології, соціальні ролі та статуси провідних кіл; механізми циркуляції еліт, що формують консолідацію владних відносин. Розкрито сучасну структуру світового істеблшменту, його політичні, економічні, культурні, інформаційні, військові та духовні компоненти.

Тема «Характеристика світової еліти та її роль у поступі людства» є актуальною, адже відображає вплив провідних кіл на перебіг соціокультурних, економічних, дипломатичних та безпекових процесів у світі. Особливу увагу приділено формуванню глобальних цінностей, інституційних стандартів, культурної дипломатії та мережевих механізмів координації. Вивчення даної теми дозволяє глибше зрозуміти, наскільки важливу роль відіграє світова еліта. У роботі обґрунтовується, як сучасні трансформації глобального порядку сприяють появі нових форм елітаризму та посиленню ролі інформаційних технологій. Водночас підкреслено перспективи елітарної участі в стабілізації міжнародного середовища та підтриманні колективної безпеки.

Результати дослідження дозволяють глибше зрозуміти механізми глобального управління, виявити потенціал еліт у вирішенні ключових цивілізаційних викликів та визначити значення колективної відповідальності у поступі людства.

Ключові слова за темою кваліфікаційної роботи: світова еліта, влада, суспільство, глобалізація, війна в Україні.

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СВІТОВА ЕЛІТА ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЦІКАВОСТІ	12
1.1 Еліта як елемент соціального простору: походження, ознаки та функції .	12
1.2 Світ як простір взаємодії народів та груп еліт	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	29
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ І РОЛЬ СВІТОВИХ ЕЛІТ У СУЧАСНОМУ ПОСТУПІ ЛЮДСТВА	32
2.1 Вплив світових еліт на соціокультурні та економічні процеси	32
2.2 Світові еліти як фактор підтримання миру і стабільності.....	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	54
РОЗДІЛ 3. НА ПЕРЕХРЕСТІ ВЛАДИ ТА ЕТИКИ: ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО ПОСТУПУ З ОГЛЯДУ НА СИТУАЦІЮ СВІТОВИХ ЕЛІТ	57
3.1 Теоретичні основи елітаризму та егалітаризму	57
3.2 Світові еліти як джерело соціальних орієнтирів та цілей поступу: проблема цінностей.....	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	72
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП – валовий внутрішній продукт;

ЄС – Європейський Союз;

МВФ – Міжнародний валютний фонд;

НАТО – Організація Північноатлантичного договору;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

ТНК – Транснаціональна корпорація;

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури;

G20 – Група двадцяти;

G7 – Група семи.

ВСТУП

Сучасна епоха характеризується безпрецедентними за масштабом і глибиною трансформаціями всіх основ суспільного буття – від політичних і економічних структур до культурно-ціннісних орієнтирів міжнародної взаємодії. На тлі цих глобальних змін у центрі світових процесів постає феномен світової еліти – відносно невеликої, але надзвичайно впливової групи, яка зосереджує у своїх руках ключові ресурси влади, визначаючи траєкторію розвитку глобального суспільства.

З огляду на глибокі геополітичні трансформації, що позначили початок ХХІ століття, особливої актуальності набуває аналіз привілейованих груп, які контролюють так звані «важелі глобального управління». Сьогодні еліти виступають не лише управлінцями державних чи корпоративних інститутів, а й джерелом формування панівних систем цінностей, культурних парадигм і соціальних орієнтирів, що визначають напрям розвитку міжнародних відносин. Їхній вплив набуває багатовимірного характеру – економічного, політичного та культурно-ідеологічного.

Економічний аспект елітарного впливу проявляється у діяльності транснаціональних корпорацій, контролі над фінансовими потоками, формуванні торговельної політики та визначенні інвестиційних пріоритетів. Політичний компонент виявляється у прийнятті рішень щодо військових інтервенцій, санкційних режимів, а також у визначенні стратегій міжнародних організацій і дипломатичних ініціатив. Культурно-ідеологічний вимір реалізується через контроль над засобами масової інформації, освітніми інституціями та механізмами формування громадської думки.

Події останніх років, зокрема повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, стали своєрідним тестом для світової системи влади. Ця подія не лише випробувала на міцність українську державність і суспільну стійкість, а й виявила справжні принципи, цілі та інструменти впливу потужних міжнародних гравців.

Реакція західних ліберальних демократій – від безпрецедентних санкцій і масштабної військової підтримки до фінансової допомоги та дипломатичної консолідації – демонструє складну мережу інтересів, яка формує сучасну наднаціональну панівну верхівку.

Водночас ситуація в Україні виявила суперечливий характер діяльності світових еліт. Повільність ухвалення рішень, обмеження у постачанні зброї, складні переговори щодо обсягів допомоги та пріоритети економічних інтересів свідчать про конфлікт між політичною доцільністю та моральними принципами. Саме це породжує широку публічну дискусію про легітимність і справедливість сучасної моделі світового порядку, необхідність відкритості процедур прийняття рішень і підзвітності наднаціональних центрів управління міжнародній спільноті.

Актуальність даної теми зумовлена перебігом подій останнім часом, у т.ч. російської агресії на фоні системних процесів глобалізації, за якими має перебувати і, очевидно, перебуває рушійна та направляюча сила. Глибоке осмислення цієї сили, ідентифікованої як світова еліта, окрім іншого, сприятиме проясненню найвагоміших конфліктних ситуацій і протиріч, а також їх причин і підстав, тенденцій і перспектив взаємодії між собою ключових світових акторів тощо. Як наслідок, дослідження згаданої теми дозволить сформулювати альтернативне бачення місця і ролі великих колективних утворень – народів, націй, етносів у загальному поступі людства.

Ступінь дослідженості теми. У роботі цитуються праці іноземних та вітчизняних авторів, офіційні документи міжнародних організацій, аналітичні звіти провідних науково-дослідних інститутів, а також матеріали про діяльність світових еліт, їхній вплив на світові події та внесок у розвиток людства.

Метою дослідження є формування цілісного уявлення про феномен світової еліти як фундаментального ініціатора й організатора процесів та/або

проектів світового масштабу, а також місця і ролі великих колективних утворень у загальному поступі людства.

Для досягнення мети дослідження, необхідно вирішити такі **завдання**:

- дослідити ключові характеристики соціальних ролей і статусів, відповідно до яких можливо ідентифікувати приналежність до світової еліти;
- проаналізувати потенціал світових еліт щодо впливу на сучасні економічні, політичні, культурні, соціальні процеси;
- дослідити місце і роль представників та/або груп світової еліти у розрізі їх впливу на процеси взаємодії України на міжнародній арені та її інтеграції до різного роду структур і союзів;
- проаналізувати механізми, за посередництва яких представники світової еліти чинять вплив на поступ людства, зокрема в контексті підтримання глобальної стабільності та розвитку, у т.ч. у період збройних протистоянь;
- проаналізувати роль еліт у формуванні міжнародних безпекових альянсів та дипломатичних ініціатив.

Об'єкт дослідження: людство як упорядкована стратифікована система.

Предмет дослідження: рушійна та направляюча сила поступу людства, ідентифікована як світова еліта.

Методи дослідження. Відповідно до мети магістерської роботи та поставлених завдань були використані:

- теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та систематизація;
- комплексні – історичний метод, структурно-функціональний метод, інституційний метод;
- емпіричні – метод кейс-стаді, контент-аналіз, дискурс-аналіз, спостереження, порівняння, опис;
- метод прогнозування.

Практичне значення. Висновки, узагальнення та аналітичні результати, отримані в рамках магістерського дослідження, становлять корисну основу для майбутніх наукових досліджень феномену світової еліти, зокрема щодо механізмів її впливу на еволюцію глобального порядку та формування стратегій зовнішньої політики України у взаємодії з важливими міжнародними партнерами. Практичне значення дослідження також полягає у розробці методологічної основи для глибшого розуміння логіки прийняття міжнародних рішень, що є надзвичайно важливим для формування ефективної зовнішньополітичної стратегії України в умовах нинішнього конфлікту з Росією та повільного, але стабільного процесу європейської інтеграції.

Джерельна база дослідження. Ідеологічні основи класичної елітології були закладені Гаєтано Моска, Вільфредо Парето та Робертом Міхельсом, які розробили теорію циркуляції еліти, олігархічні моделі та структурну консолідацію владних відносин. Вивчаючи елітизм крізь призму символічного панування, розмежування економічних, соціальних і культурних форм капіталу та складної структури владних мереж у сучасних суспільствах, наукові праці Чарльза Райта Мілса, П'єра Бурдьє та низки інших відомих соціологів ХХ століття значно поглибили розуміння цього явища.

Однією з головних тем у сучасній політології, соціології та філософії є проблема політичних і соціальних еліт, яку досліджують як українські, так і міжнародні науковці. Класичні підходи до вивчення еліт та їхнього місця в суспільстві, викладені у працях: З.В Балабаєва, Л. Бевзенка, М.І. Біржу, А. Колодко, Л.О Кочубей та О.В Прядки, зробили істотний внесок у розвиток теоретичних основ елітології. Особливості становлення та функціонування національних еліт, їх взаємодія з населенням та вплив на процеси демократичних перетворень висвітлюються українськими вченими.

Водночас у міжнародних академічних колах точиться багато дискусій щодо питання формування та зміни еліт. Еволюція глобальних еліт

розглядається в останніх дослідженнях Дж. А. Шолте, Л. Склеяра, А. Беллами, П. Вільямса та інших у світлі геополітичної конкуренції, цифровізації, економічної взаємозалежності та зростаючого впливу транснаціональних корпорацій. Як показують праці І. Черовача, Р. Рівза та К. Найта, а також найновіші ідеї моральної та відносної рівності у філософському дискурсі, значна увага приділяється також поєднанню елітарних та егалітарних підходів до соціального порядку. Аналітичні звіти міжнародних організацій, таких як Світовий банк, ЮНЕСКО, Брукінгський інститут та Атлантична рада, надають емпіричну основу для дослідження сучасних еліт. Ці звіти дають змогу відстежувати справжній вплив еліт на політику регіональних та глобальних центрів влади. Матеріали провідних ЗМІ та експертних платформ (Reuters, Forbes, The Conversation, Popular Information) мають особливу вагу, оскільки відображають сучасні процеси перерозподілу влади, піднесення нових елітарних рухів та зміни в суспільній свідомості.

Наукова новизна представленого дослідження полягає у здійсненні цілісного міждисциплінарного аналізу феномену привілейованих груп у контексті сучасних трансформацій світового порядку, з особливим акцентом на обставинах, зумовлених повномасштабною агресією Російської Федерації проти України. Такий підхід дозволяє вийти за межі традиційного уявлення про еліти, розглядаючи їх не лише як ключових агентів ціннісного впливу, а і як своєрідних аналітиків соціальних орієнтирів.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та положення магістерського дослідження було оприлюднено на наукових конференціях, семінарах та опубліковано у Збірниках матеріалів конференцій, зокрема:

1. СТЕПАНЕЦЬ Юлія Олегівна, Трансформація світової еліти та її наслідки для глобальної політики. Міжнародна науково-практична конференція "Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи" (м.Київ, 10 квітня 2025 року). К.:НУБіП, 2025. С.118-120

https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u169/zbirnik_tez_konferenciyi_ukrayinska_diplomatiya.pdf)

2. СТЕПАНЕЦЬ Юлія Олегівна, Принципи функціонування світової еліти на теренах імперій як дороговкази до відродження України. Міжнародна наукова конференція «Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень» (м. Київ, Україна 03.10.2025). С.126-127 (<https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/03.10.2025/63>)

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох логічно пов'язаних розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Магістерська робота займає 88 сторінок і 5 таблиць. Список використаної літератури містить 94 джерела.

РОЗДІЛ 1. СВІТОВА ЕЛІТА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЦІКАВОСТІ

1.1. Еліта як елемент соціального простору: походження, ознаки та функції

Людство здавна прагнуло зрозуміти, хто саме визначає його історичну долю – чи це випадковий збіг обставин, чи, навпаки, результат діяльності невеликої групи, яка формує правила гри. Саме з цієї дилеми постає поняття еліти. Її феномен не зводиться до окремої соціальної категорії, адже він стосується фундаментальних питань людського буття: хто є творцем історії, які сили визначають рух цивілізації вперед і хто бере на себе відповідальність за цей процес [14, с. 141-143].

У сучасному світі глобальних трансформацій еліта постає не лише як носій політичної чи економічної влади, а й як символічна категорія, що визначає духовні та ціннісні орієнтири XXI століття. Її вплив охоплює всі виміри суспільного життя, формуючи соціальні структури, культурні пріоритети та моделі управління. Саме тому осмислення природи та еволюції еліти є важливим завданням соціальної науки.

Поняття «еліта» має глибоке історико-лінгвістичне коріння. Термін походить від французького *élite* – «краще», «добірне», який у свою чергу бере початок від латинського *eligo* – «вибирати» [8].

Вже сама етимологія відображає суть цього явища – виокремлення найздібніших, найвпливовіших і найавторитетніших представників суспільства. Згодом ця ідея стала предметом ґрунтовних теоретичних розробок у працях мислителів XIX–XX століть, зокрема Гаetano Моски, Вільфредо Парето та Роберта Міхельса.

Гаetano Моска у праці «Правлячий клас» (1896) довів, що будь-яке суспільство організоване за принципом панування меншості над більшістю. Він виділив два типи циркуляції еліт: демократичний – коли до влади

потрапляють «найкращі з найкращих», та аристократичний – коли влада передається у спадок [33].

Таким чином, Моска заклав основу розуміння еліти як структурного елементу соціального порядку, без якого неможливе функціонування політичної системи.

Подальший розвиток елітарної думки здійснив Вільфредо Парето. Він увів поняття «циркуляції еліт», підкресливши, що жодна група не може утримувати владу нескінченно – з часом її замінюють нові сили, які краще відповідають викликам епохи [1, с. 23–24].

Парето також запропонував типологію правлячих еліт – «левів» і «лисиць», що відображає два стилі управління. «Леві» символізують стабільність, силу й прихильність до традицій, тоді як «лисиці» - гнучкість, дипломатичність і схильність до маніпуляцій. Ця класифікація має не лише описовий характер, а й дозволяє аналітично пояснювати зміни в політичних системах, коли консервативні структури поступаються місцем більш адаптивним силам.

Еволюція форм влади у XX–XXI століттях підтверджує актуальність підходу Парето: технології, інформація та контроль комунікацій стали новими ресурсами впливу, що замінили колишню перевагу військової або економічної сили. Це свідчить про здатність еліт еволюціонувати, змінюючи свої інструменти панування відповідно до викликів часу.

Суттєвий внесок у розвиток теорії еліт зробив Роберт Міхельс, який сформулював «залізний закон олігархії». Він довів, що будь-яка організація, навіть заснована на демократичних принципах, із часом неминуче схиляється до олігархізації. Причиною цього є потреба у спеціалізованому управлінні, координації дій та централізованому контролі [26, с. 66].

Таким чином, механізми ефективності одночасно породжують концентрацію влади в руках незначної кількості лідерів, що підкреслює амбівалентність самої демократії.

Класичні концепції Моски, Парето та Міхельса заклали інтелектуальний фундамент сучасного розуміння еліт як динамічного явища. Вони показали, що еліта – не лише соціальна група, а механізм упорядкування влади, який відображає внутрішню логіку розвитку суспільства. Їхні ідеї залишаються актуальними і сьогодні, коли глобальні зміни знову ставлять питання про природу влади, легітимність керівництва та межі впливу обраних на долю більшості.

Таблиця 1

Класичні теорії еліт: коротка характеристика

Автор	Композиція	Концепція	Механізми зміни еліт
Г.Моска	«Правлячий клас»	Політичний клас	Аристократичний / демократичний принципи
В.Парето	«Трактат із загальної соціології»	Циркуляція еліт	Заміна «левів» на «лисиць»
Р.Міхельс	«Політичні партії»	Залізний закон олігархії	Бюрократизація організацій

Джерело: створено автором

Упродовж ХХ століття уявлення про еліту зазнало суттєвої еволюції – від вузького трактування як привілейованої політичної меншості до багатовимірного соціокультурного явища. Ця зміна зумовлена розвитком демократичних інститутів, зростанням ролі масових комунікацій і появою нових форм влади, що виходять за межі політики у традиційному сенсі.

Одним із ключових досліджень, що переосмислило природу владних відносин, стала праця Чарльза Райта Міллса “Влада еліти” (1956). Учений показав, що влада в сучасному американському суспільстві не розподіляється рівномірно, а концентрується в руках вузького кола представників політичної, військової та корпоративної еліт. Міллс довів, що ці групи не

існують окремо, а тісно взаємодіють, утворюючи єдину, взаємопов'язану систему управління, об'єднану спільними інтересами та цілями. Така інтеграція, на його думку, сприяє формуванню монолітної структури влади, у межах якої особи можуть вільно переміщуватися між владними позиціями різних сфер, забезпечуючи відтворення панівного класу [16, с.108–109].

Подальший розвиток теоретичного осмислення еліт здійснив П'єр Бурдьє, який розширив межі розуміння соціальної влади, запропонувавши теорію різних форм капіталу. На відміну від традиційного уявлення, де приналежність до еліти визначається переважно економічними ресурсами, Бурдьє виокремив соціальний та культурний капітали як рівнозначні джерела впливу. Соціальний капітал охоплює мережу контактів та соціальних зв'язків; культурний – освіту, стиль мислення та поведінки [2, с. 9–13]. Цей підхід суттєво змінив науковий дискурс, дозволивши розглядати еліту не лише як економічну, а й як культурну та символічну силу.

У свою чергу, Гарольд Лассвелл визначав еліту як вищий соціальний клас, що володіє найбільшою політичною владою, матеріальним багатством і соціальним престижем. Подібних поглядів дотримувалися Л. В. Боден і Хосе Ортега-і-Гассет, які підкреслювали ієрархічний характер суспільства, у якому еліта посідає провідне місце завдяки своїй компетентності та активній життєвій позиції.

Іншу, більш формальну перспективу запропонував Томас Дай, який розглядав еліту як групу осіб, що займають ключові позиції в інституціях, здатних впливати на прийняття політичних і соціальних рішень. Такий підхід дозволяє побачити еліту як структурний елемент влади, що діє через інституційну інтеграцію.

Сеймур Келлер, у свою чергу, пропонує більш соціально орієнтований погляд: еліта — це не лише керівна меншість, а й група осіб, які виконують важливі функції для розвитку суспільства, завдяки чому отримують суспільне визнання й вплив. Така інтерпретація зміщує акцент із влади як домінування на владу як служіння та соціальну відповідальність [10, с.14-15].

Отже, аналіз різних концепцій ХХ століття показує, що феномен еліти є багатовимірним і динамічним. Кожне з наведених визначень – від Міллса до Бурдьє – висвітлює окремий аспект цього складного явища: від структури влади до символічного капіталу. Їхня сукупність формує цілісне уявлення про трансформацію ролі привілейованих груп у сучасному суспільстві, у якому еліта перестає бути лише політичною категорією й перетворюється на універсальний механізм організації соціального життя.

Усередині еліти можна виокремити низку внутрішніх груп, що відрізняються за своїми функціями, ресурсами впливу та соціальним призначенням. Ця диференціація зумовлена складністю суспільного життя, яке потребує різних форм лідерства – політичного, економічного, культурного, інтелектуального чи духовного.

Найпомітнішу роль у структурі еліт відіграє політична еліта – група осіб, які обіймають ключові посади в системі державного управління та формують стратегічні напрями розвитку суспільства. Вона є основною рушійною силою політичних процесів і діє відповідно до законів та інституційних норм кожної країни [11].

Саме політична еліта забезпечує стабільність влади, визначає зовнішньополітичний курс і відповідає за реалізацію суспільних інтересів через механізми державного управління.

Поруч із нею формується економічна еліта, яка зосереджує у своїх руках контроль над головними економічними ресурсами – фінансовими потоками, промисловим виробництвом і корпоративними структурами. До неї належать великі власники капіталу, керівники транснаціональних компаній і високопосадовці економічних установ [32].

Саме економічна еліта визначає інвестиційні пріоритети, впливає на розвиток міжнародної торгівлі та фінансових ринків, а отже, формує фундамент глобального економічного порядку.

Важливе місце у сучасному суспільстві належить культурній еліті, що охоплює науковців, митців, діячів культури, медіа та духовних лідерів. Її завдання полягає не лише у формуванні культурних тенденцій, а й у творенні ціннісних орієнтирів суспільства. Представники культурної еліти визначають інтелектуальний рівень суспільного життя, сприяють збереженню ідентичності та інтеграції націй у глобальний простір. Яскравим прикладом цього є підтримка України багатьма значущими постаттями Голлівуду під час російсько-українського конфлікту, що допомогло привернути увагу міжнародної спільноти до проблеми агресії.

Особливу роль відіграє інтелектуальна еліта – спільнота вчених, мислителів і лідерів думок, які визначають напрями розвитку знань та суспільної свідомості. Її вплив ґрунтується не на фінансових чи владних ресурсах, а на створенні нових концепцій, ідей і теорій, що формують культурний і духовний горизонт епохи [4, с.11–13].

До інтелектуальної еліти належать такі сучасні мислителі, як Юваль Ной Харарі, який актуалізує питання технологічних викликів майбутнього, чи Нассім Ніколас Талеб, що вплинув на осмислення ризику та непередбачуваності в глобальному світі.

В окрему категорію можна виділити духовну еліту, яка об'єднує релігійних лідерів, філософів і моральних авторитетів. Вони відіграють вирішальну роль у підтриманні моральних засад, особливо у кризові періоди, коли людство стикається з етичними дилемами. Папа Римський – яскравий приклад сучасного духовного лідера, чия позиція щодо соціальної справедливості, екологічної відповідальності та миротворчості має глобальний вплив. Його публічні заклики до миру в Україні надали морального виміру міжнародній дискусії. Подібну роль відіграють і православні патріархи, зокрема Вселенський Патріарх Варфоломій, який підтримав автокефалію Української Православної Церкви, надавши цій події не лише релігійного, а й геополітичного значення.

Не можна оминати і адміністративну та військову еліту, що забезпечують функціонування державного апарату та національну безпеку. Адміністративні еліти координують роботу інституцій, реалізують політичні рішення та підтримують порядок у державі [11], тоді як військові еліти відповідають за обороноздатність, стабільність і захист державних інтересів.

Таким чином, структура еліт сучасного суспільства є багаторівневою та взаємопов'язаною. Кожен тип еліти – політичний, економічний, культурний, інтелектуальний чи духовний – виконує специфічну функцію, але всі вони разом формують єдиний механізм управління, впливу та морального орієнтування соціуму.

Як зазначає В. Ф. Калуга, саме поєднання інтелектуального потенціалу та фінансових можливостей наднаціональної еліти створює перспективну модель глобального управління, що поступово витісняє традиційні форми національного суверенітету [13, с. 145-156].

Таблиця 2

Форми участі України в світовому просторі взаємодії

Сфера взаємодії	Основні форми	Інструменти реалізації	Очікувані результати
Політична	Дипломатія, участь в міжнародних організаціях	Зовнішньополітичні відомства, дипломатичні місії, міжнародні договори	Зміцнення міжнародного статусу, розширення політичних альянсів
Економічна	Торгівля, інвестиційна співпраця, економічна інтеграція	Торговельні угоди, інвестиційні проекти, участь в економічних блоках	Економічне зростання, модернізація економіки, залучення

			інвестицій
Культурна	Культурна дипломатія, освітні обміни	Культурні центри, програми обміну, фестивалі, виставки	Популяризація української культури, формування позитивного іміджу
Інформаційна	Медіа-присутність, цифрова дипломатія	ЗМІ, соціальні мережі, інформаційні кампанії	Протидія дезінформації, формування об'єктивного образу України
Безпекова	Військова співпраця, участь в альянсах	Військові угоди, спільні навчання, обмін розвідувальними даними	Зміцнення національної безпеки, євроатлантична інтеграція
Духовна	Папське лідерство, церковна дипломатія	Енцикліки, надання автокефалії, публічні засудження агресії, заклики до миру	• Моральний вплив на мільйони, незалежність УПЦ, міжнародне засудження війни

Джерело: створено автором

Разом ці групи утворюють систему, яка значно впливає на розвиток нації.

Чіткий поділ між правлячою елітою та контрелітою є проявом глибоко вкоріненої диференціації в елітарній структурі сучасного суспільства. На політичній арені, де це впливає на розподіл сил, соціальний розвиток та

ідеологічну конкуренцію, ця взаємодія між двома основними групами особливо очевидна.

Опозиційна еліта, також відома як контреліта, є широкою категорією людей та організацій, які активно працюють над здобуттям політичного впливу або реальної влади, залишаючись поза межами чинних владних структур.

Ця група складається з громадських діячів, лідерів опозиційних партій та представників культури, чиї погляди мають кинути виклик панівній політичній ідеології та законам. Важко переоцінити їхнє значення в суспільному житті, оскільки вони слугують каталізаторами для нових поглядів, різних методів та розмов, які можуть сприяти розвитку політичного плюралізму та пошуку більш демократичних рішень.

З двоярусною організацією, що складається з офіційного та неофіційного (тіньового) сегментів, правляча еліта представляє інший полюс соціальної структури. Члени парламенту, міністри та керівники важливих інституцій державної влади належать до офіційного рівня правлячої еліти. Вони відповідають за управління суспільними процесами, формування політичної стратегії та є ключовими гравцями в адміністративній системі.

На тіньове управління державою значною мірою впливає неформальний сектор правлячого класу, який часто залишається прихованим від громадськості. Він включає людей, чиї соціальні зв'язки, значні фінансові ресурси або видатні особисті риси мають більший вплив на стратегічне прийняття рішень, ніж їхні офіційні обов'язки.

Їхні операції відбуваються за зачиненими дверима і не підлягають громадському контролю. Незважаючи на це, навіть поза очевидними рамками офіційного впливу, тіньова еліта має значний вплив на загальну політику нації та визначає стратегічні пріоритети.

Окрім того, що правляча еліта та контреліта є двома гранями суспільного життя, вони також є значущими силами, що його формують. Їхня взаємодія створює базову арену для політичного суперництва,

інтелектуальної конкуренції та певною мірою гарантує прогрес суспільства через створення та застосування нових моделей управління та соціальних реформ [11].

Л. О. Кочубей у своєму дослідженні класифікує сучасну еліту на чотири основні групи: плюралістичну, ліберальну, тоталітарно-авторитарну та домінуючу. Кожен з них має відмінні риси та особливий спосіб роботи.

Таблиця 3

Класифікація еліти згідно з Л.О.Кочубей

Тип еліти	Принципи формування	Механізми управління	Характеристики
Тоталітарно-авторитарна	Жорсткий відбір; закрита система; ідеологічні переконання	Контроль свідомості; пропаганда; маніпуляції	Закритість; одноманітність; показова єдність; ізоляція від суспільства
Ліберальна	Демократичні принципи; відкритість; інтеграція нових учасників	Конструктивний діалог; демократичні процедури; відповідальне прийняття рішень	Баланс консерватизму і лібералізму; стратегічне мислення; готовність до діалогу
Домінуюча	Прозоріші процедури відбору; неоднорідний склад; кадрова мобільність	Пошук компромісів; управління в умовах змін; ефективне керівництво	Перехідний характер; рух до демократії; адаптивність
Плюралістична	Розвинена	Поділ влади;	Стабільність;

	демократична модель; розподіл владних повноважень; інституційний відбір	взаємний контроль; баланс гілок влади	демократичні принципи; інституційна система
--	---	---	--

Джерело: [18]

Хоча в політології існує кілька категорій елітних функцій, більшість науковців зосереджуються на таких: інтегративній, комунікативній та стратегічній. Усі вони слугують для реалізації загальної функції еліти – стабілізації соціального розвитку – і мають чіткі значення.

Стратегічна функція

Оскільки вона визначає шляхи суспільного розвитку, стратегічна функція є однією з найважливіших у системі діяльності еліти. Генеруючи ідеї для політичного, соціального та економічного розвитку, вона формує бачення майбутнього держави та робить вибір, який допоможе країні досягти своїх цілей. Постановка цілей та визначення пріоритетів реформ, стратегія державної політики та міжнародне співробітництво – це все завдання, які виконує політична еліта [23, с.175-176].

Визначення цілей, засобів їх досягнення, аналіз ризиків та оцінка потенціалу ресурсів – усе це складові стратегічної діяльності.

У результаті еліта координує соціальний прогрес на додаток до визначення його напрямку. Ця роль є особливо важливою в українському контексті, оскільки політична еліта відповідає за визначення пріоритетів для державотворення, європейської інтеграції та реформування важливих аспектів суспільного життя.

Інтегративна функція

Підтримання політичної стабільності, збалансування інтересів різних соціальних груп та збереження єдності суспільства є трьома основними

обов'язками інтегративної функції. Запобігаючи соціальним конфліктам та спрямовуючи суспільні процеси в позитивному напрямку, вона виступає об'єднуючою силою [23, с. 175-176].

Для виконання інтегративної ролі необхідне формування спільних ідеалів, керівних принципів та символів, що гарантують національну єдність. Це особливо важливо в сучасній Україні, оскільки процес становлення держави супроводжується труднощами, що виникають через мовні, культурні та регіональні відмінності. З метою збереження політичної єдності держави національна еліта має бути тією силою, що поширює інтеграційні ідеї, які об'єднують суспільство навколо спільних цілей та ідеалів.

Комунікативна функція

Комунікативна функція сприяє формуванню зворотного зв'язку, заохочує прозорість адміністративних процесів та гарантує безперервний потік інформації між урядом та громадськістю. Політичну культуру діалогу має нести еліта, яка також повинна доносити до влади потреби населення та пояснювати суспільству обґрунтування урядових рішень [23, с. 175-176]

Як наслідок, аналіз структури та динаміки елітних груп дає змогу виявити закономірності їхньої взаємодії та впливу на суспільний розвиток. Взаємна інтеграція та ротація між різними сегментами еліт формують єдину, по суті монолітну структуру, що ґрунтується на спільних цілях, інтересах і ресурсах.

Завдяки цьому відбувається не лише концентрація влади в руках обмеженого кола осіб, а й збереження стійкості їхнього впливу на ключові суспільні процеси. Разом із тим, явище еліти як об'єкта наукового аналізу постає складним і багатогранним, оскільки охоплює не лише політичні чи економічні, а й соціальні, культурні та духовні виміри. У межах сучасних наукових підходів еліта розглядається як група, що володіє різними формами капіталу — економічним, соціальним і культурним, завдяки чому визначає напрями суспільного розвитку та механізми відтворення влади.

Крім того, дослідження взаємозв'язків між політичними, економічними та військовими елітами засвідчує їхню взаємну залежність і спільну участь у процесах прийняття стратегічних рішень, що впливають на глобальні та національні процеси.

Отже, розуміння еліти як ключового соціального інституту відкриває можливість глибше усвідомити механізми формування суспільних пріоритетів і цивілізаційних орієнтирів, які визначають траєкторію розвитку сучасного світу.

1.2 Світ як простір взаємодії народів та груп еліт

Концепція транснаціональних еліт, запропонована Леслі Склером, набуває особливого значення в умовах глобалізації. Дослідник виокремлює чотири основні групи, що належать до транснаціонального капіталістичного класу: корпоративну фракцію, яка володіє та контролює транснаціональні корпорації; державну фракцію, до якої належать глобалізовані бюрократи та політики; технічну фракцію – професіоналів і спеціалістів, що забезпечують функціонування міжнародної системи; та консьюмеристську фракцію, представлену торговцями і представниками медіаіндустрії [70, с.145].

Феномен транснаціональних еліт стає дедалі вагомішим через посилення міжнародної інтеграції на економічному, культурному, технологічному та інформаційному рівнях. Такі еліти формують власні канали комунікації й контролю, що нерідко перевищують ефективність традиційних дипломатичних інститутів, визначаючи нові правила взаємодії у світовій політиці.

У цьому контексті формується своєрідна «наднаціональна платформа» співпраці, де представники різних країн координують стратегічні цілі, встановлюють нові формати партнерства та впливають на еволюцію глобальних процесів.

Ідеї Мануеля Кастельса про «мережеве суспільство» є ключовими для розуміння сучасних елітних зв'язків. Вони демонструють, як завдяки інформаційним технологіям еліти інтегруються в міжнародні комунікаційні мережі, що дає змогу ефективно координувати дії на глобальному рівні та посилювати контроль над інформаційними потоками [6, с. 13–15].

Глобальна інтеграція суттєво змінила сутність елітних структур: національний елітаризм трансформується у транснаціональний. Еліти отримують переваги від зростання глобальної взаємозалежності, однак одночасно стикаються з новими викликами, які вимагають адаптації до цифрової епохи.

Одним із найпомітніших процесів стає технологізація елітних практик: політичні та економічні лідери активно використовують соціальні мережі, месенджери й цифрові платформи не лише як засоби комунікації, а й як інструменти впливу, мобілізації та легітимації.

Зростаюча взаємозалежність світової системи посилює конкуренцію між елітними групами. Якщо раніше суперництво відбувалося в межах окремих держав, то нині боротьба за лідерство точиться у світовому масштабі. Це змушує представників еліт підвищувати рівень професійності, спеціалізації та моральної відповідальності.

Паралельно змінюються механізми легітимації влади: суспільство дедалі частіше очікує від еліт відкритості, компетентності й соціальної користі. Саме тому такі напрями, як філантропія, соціальне підприємництво та участь у громадських ініціативах, стають важливою частиною сучасної елітарної діяльності.

Диверсифікація еліт – ще одна риса сучасного глобального світу. Окрім традиційних політичних та економічних еліт, з'являються нові типи: технологічні, медійні, культурні та екологічні. Кожна з них має власні ресурси впливу та специфічні форми соціального капіталу. Це збагачує структуру глобального управління, роблячи її водночас складнішою та динамічнішою.

Економічні магнати відіграють провідну роль у сучасних трансформаціях, оскільки володіють не лише матеріальними ресурсами, а й здатністю впливати на політичні та гуманітарні процеси. Ілон Маск є показовим прикладом інноватора, який через діяльність компаній Tesla, SpaceX та Neuralink формує нові технологічні стандарти, а його рішення надати Україні доступ до Starlink у 2022 році стало прикладом приватного впливу на геополітичні події [44].

Білл Гейтс, засновник філантропічного фонду, демонструє, як економічну владу можна спрямувати на подолання глобальних проблем — бідності, нерівності та хвороб [76].

Джордж Сорос, своєю чергою, використовує фінансові інструменти для підтримки демократичних рухів, що свідчить про політичний потенціал приватного капіталу [50].

У контексті російсько-української війни роль магнатів проявилася особливо виразно. Підтримка України з боку таких постатей, як Річард Бренсон, засновник Virgin Group, показала, що представники світової еліти здатні спрямовувати ресурси на вирішення гуманітарних і миротворчих завдань [63].

Водночас війна виявила вразливість олігархічних структур: байдужість або бездіяльність окремих представників еліти спричинили критику їхньої моральної спроможності й ефективності [27].

Україна, завдяки своєму геополітичному положенню та історико-культурному досвіду, займає особливе місце у світовій системі взаємодії еліт. Її територія традиційно виступала простором міжцивілізаційного діалогу, де поєднувалися слов'янські, європейські та азійські впливи [46].

Сьогодні держава поєднує курс на європейську інтеграцію з активною культурною дипломатією, використовуючи міжнародні комунікаційні платформи для просування власної ідентичності.

Міжнародна взаємодія еліт реалізується через низку інституційних і неформальних майданчиків. Всесвітній економічний форум у Давосі

об'єднує політичних лідерів, бізнесменів і науковців для обговорення глобальних викликів, тоді як Мюнхенська конференція з безпеки є ключовим форумом для обговорення питань міжнародної стабільності та координації допомоги Україні [15, с.55–60; 92].

Більдерберзький клуб, Тристороння комісія та Римський клуб виконують роль впливових аналітичних і консультативних організацій, які спеціалізуються на розробці глибоких стратегічних підходів і формулюванні рекомендацій. Їхня діяльність спрямована на підтримку урядів різних країн, а також найбільших корпорацій у вирішенні складних завдань глобального масштабу. Ці структури акумулюють експертні знання, аналізують ключові тенденції і створюють рекомендації, що сприяють ухваленню ефективних рішень у сферах управління, економіки, технологій та соціального розвитку [68; 82; 91].

Варто також зазначити, що у сучасному світі роль традиційних закритих елітарних товариств, як-от масонські ложі чи студентські братства на кшталт «Череп і кістки» в Єльському університеті, значно зменшилася [34].

Якщо в минулі століття подібні організації могли реально впливати на політичні рішення, кадрові призначення чи фінансові потоки, то нині їхній авторитет поступово втрачає колишню вагу. В епоху цифрової прозорості, глобальних медіа та активного громадського контролю утримати справжню секретність стає дедалі складніше. Будь-яка інформація, навіть частково конфіденційна, швидко стає предметом публічного обговорення, що знижує можливості для прихованих домовленостей. Вплив подібних організацій нині переважно символічний – вони радше виконують функцію збереження історичних традицій або престижного клубного статусу, ніж реального центру ухвалення стратегічних рішень.

Російська агресія проти України висвітлила глибоку кризу традиційних елітних структур, показавши їхню обмеженість у стратегічному мисленні, нездатність прогнозувати наслідки своїх дій та брак справжнього морального лідерства. На тлі масштабних викликів і руйнування усталених політичних та

економічних моделей стало зрозуміло, що традиційні еліти неспроможні ефективно реагувати на глобальні зміни, зокрема пов'язані з війною, безпекою та трансформацією суспільних цінностей.

У цих умовах відбувається оновлення складу еліт: на перший план виходять представники нової генерації – лідери ІТ-галузі, підприємці, громадські активісти й волонтери. Вони демонструють здатність швидко адаптуватися, мислити інноваційно та ухвалювати етичні рішення в умовах кризи. Їхня діяльність свідчить про новий рівень відповідальності – не лише перед власною країною, а й перед глобальною спільнотою. Саме ці нові еліти відіграють роль рушіїв відродження гуманістичних і демократичних цінностей у світовому контексті, сприяючи становленню нового типу глобального лідерства, заснованого на відкритості, партнерстві та солідарності.

Розглядаючи сучасний світ як простір взаємодії народів і елітних груп, можна дійти кількох що узагальнює висновкам, які окреслюють ключові тенденції еволюції еліт у глобальному контексті.

По-перше, під впливом глобалізації природа елітних структур зазнала глибоких трансформацій. Це зумовило появу нових викликів і конфліктів, але водночас відкрило можливості для формування транснаціональних механізмів координації. У результаті національні, регіональні та міжнародні інтереси дедалі частіше перетинаються, створюючи складне багаторівневе середовище, в якому діють сучасні еліти.

По-друге, спостерігається диверсифікація еліт, що свідчить про зміну традиційних форм влади. Центри впливу нині формуються не лише політичними чи економічними структурами, а й технологічними корпораціями, медіамережа, соціальними активістами та іншими новими акторами. Це робить систему влади більш динамічною, взаємозалежною та багатовимірною.

По-третє, відбувається трансформація інституцій взаємодії між елітами. Традиційні закриті клуби та таємні товариства поступово поступаються місцем відкритішим і прозорішим формам комунікації. Хоча елементи таємності зберігаються, їхня роль у сучасних політичних і соціальних процесах істотно зменшилася.

По-четверте, кризові ситуації, зокрема війна в Україні, продемонстрували як слабкі місця старих еліт, так і потенціал для їх оновлення. З одного боку, виявилися моральна деградація, відсутність стратегічного бачення та інформаційна некомпетентність багатьох представників еліти. З іншого – з'явилися нові лідери, здатні діяти відповідально, морально й рішуче, що засвідчує початок процесу етичної та структурної модернізації.

Нарешті, майбутнє елітних структур залежатиме від їхньої здатності адаптуватися до нових викликів, дотримуватися моральних принципів і відповідати на суспільні очікування. Ті еліти, що пройдуть випробування часом і довірою, зможуть зберегти свій вплив і сприяти позитивним змінам у міжнародних процесах, тоді як інші ризикують втратити легітимність і бути замінені новими, більш ефективними та етичними елітними групами.

Отже, сучасна еліта постає не як статичний прошарок суспільства, а як динамічна система, що відображає глибинні трансформації глобального світу та визначає напрями його подальшого розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Еліта є однією з найскладніших і найрізноманітніших категорій сучасного суспільства, яка пройшла значну трансформацію від традиційних аристократичних структур до багатогранних утворень, що поєднують численні форми влади, впливу та відповідальності. Сучасна елітарність значною мірою базується на контролі над інформаційними потоками, технологічним розвитком, культурними та символічними ресурсами, що

зміщує акценти від походження, багатства чи військової могутності. Мережеві форми взаємодії дедалі більше витісняють традиційні ієрархії, створюючи складну систему співпраці, конкуренції та координації між різними групами еліт. Диверсифікація елітних структур є однією з ключових тенденцій сучасності.

Поряд із політичними та економічними елітами активно формуються культурна, інтелектуальна, духовна, медійна, технологічна та соціальна еліти, кожна з яких володіє власними ресурсами та способами впливу. Це створює динамічну мережу взаємодії, де політичні, економічні та соціокультурні інтереси постійно перетинаються і взаємозбагачуються.

Транснаціоналізація елітних структур демонструє, що національні кордони стають дедалі меншою перешкодою для правлячих груп, які формують міжнародні мережі комунікації та співпраці. Технологічна революція доповнює цей процес, надаючи елітам нові інструменти впливу через цифрові платформи, соціальні мережі та інформаційні технології. Це дозволяє швидко мобілізувати ресурси, поширювати ідеї та легітимізувати свою владу, але водночас ставить під сумнів традиційні способи встановлення авторитету.

Для координації стратегій і узгодження дій створюються різноманітні форуми, клуби та організації, які часто перевершують за ефективністю офіційну дипломатію. Всесвітній економічний форум у Давосі, Більдерберзький клуб, Тристороння комісія та Римський клуб є прикладами інституцій, що забезпечують неформальну взаємодію еліт та сприяють формуванню спільного порядку денного.

Разом із тим, сучасні еліти стикаються з численними викликами. Зростаюча соціальна нерівність, геополітичні конфлікти, технологічні ризики та екологічні проблеми ставлять під сумнів ефективність традиційних стратегій. Конфлікт в Україні показав, що деякі традиційні еліти виявляються неспроможними адаптуватися до кризових ситуацій, тоді як нові покоління

лідерів демонструють здатність швидко приймати моральні та ефективні рішення, мобілізувати ресурси та діяти на користь суспільства.

Майбутнє еліт залежатиме від їх здатності поєднувати інновації з традиційними цінностями, глобальні перспективи з локальною відповідальністю та технологічні можливості з етичними принципами. Досвід України демонструє, що новий тип елітної відповідальності, заснований на демократичних цінностях та готовності до особистих жертв заради суспільного блага, може стати прикладом для глобальної спільноти.

Успішні еліти ХХІ століття будуть тими, хто здатний адаптуватися до швидких змін, залишатися морально відповідальними та ефективно реагувати на виклики сучасності, забезпечуючи стабільність, розвиток та прогрес людства.

РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ І РОЛЬ СВІТОВИХ ЕЛІТ У СУЧАСНОМУ ПОСТУПІ ЛЮДСТВА

2.1 Вплив світових еліт на соціокультурні та економічні процеси

Глобальні еліти віддавна відігравали вирішальну роль у впливі на економічні, соціокультурні та соціальні процеси, а також на шляхи, якими йшли нації та суспільства. Їхня здатність встановлювати ідеологічні стандарти, формувати цінності та впливати на міжнародну політику і економіку є чітким свідченням їхнього впливу. Той факт, що сучасні еліти контролюють інформаційні потоки на додаток до матеріальних ресурсів, дає їм можливість формувати громадську думку та визначати теми розмов у суспільстві. Роль провідних кіл у сучасному світі, що характеризується інтенсивною глобалізацією, транснаціоналізацією економіки та швидким розвитком інформаційних технологій, лише розширюється.

Цифрова революція дала змогу обраній групі технологічних гігантів контролювати більшість світової цифрової інфраструктури. Водночас питання легітимності, підзвітності та етики тісно пов'язані з діями світових еліт. Системні загрози для демократичних інститутів і соціальної стабільності виникають через збільшення розриву між можливостями, доступними вищому класу та звичайними людьми. Вибір і тактика еліт визначатимуть, чи зможе людство знайти практичні рішення нагальних глобальних проблем, серед яких зростаюча соціальна нерівність та загострення світових викликів, таких як пандемії, міграційні кризи та зміни клімату. Іронічно, але саме ті «вершки», які часто спричиняють глобальні проблеми, видають себе за їхніх вирішувачів, створюючи заплутану мережу контролю та залежності.

Еліти впливають на економічні процеси, встановлюючи правила гри на міжнародних ринках, перерозподіляючи капітал та інвестиції, а також створюючи глобальні ланцюги вартості. Вони також визначають

соціокультурні процеси, формуючи нові ідентичності та змінюючи освітні, культурні та комунікаційні системи.

Сучасний світ характеризується складною мережею взаємовідносин між різними гравцями в глобальній економіці та політиці. Економічні та соціокультурні процеси значною мірою формуються світовими елітами, представленими фінансовими інституціями, транснаціональними корпораціями, політичними діячами та впливовими особами. Через цю взаємозалежну систему виникає унікальна обставина, коли особисті інтереси кількох людей можуть суттєво впливати на долю мільярдів людей у всьому світі.

Діяльність транснаціональних корпорацій, функціонування світової банківської системи, економічне зростання різних регіонів та геополітичні суперечки за природні ресурси – це сфери, де вплив глобальних еліт особливо помітний.

Новий вид неокolonіалізму по суті спричинений економічною глобалізацією, в якій економічна влада використовується замість прямої політичної влади. Транснаціональні корпорації (ТНК) є однією з наймогутніших сил у сучасному світі та мають здатність впливати на політичний і економічний розвиток у різних країнах. Міжнародна торгівля та світовий ВВП значною мірою залежать від діяльності цих корпорацій [30, с. 416].

Деякі корпорації наразі мають бюджети більші, ніж національні бюджети цілих країн, через надзвичайну концентрацію економічної влади. У результаті може виникнути конфлікт між національними інтересами держав, у яких працюють ці корпорації, та їхніми корпоративними цілями. Здатність сучасних ТНК впливати як на соціокультурні, так і на економічні тенденції є однією з їхніх унікальних характеристик. Ринкова капіталізація таких корпорацій, як Apple, Google, Amazon та Microsoft, перевищує валовий внутрішній продукт багатьох країн світу. Наприклад, ринкова вартість Apple перевищила ВВП Великої Британії та досягла 3 трильйонів доларів [36].

Таблиця 4

«Найбільші транснаціональні корпорації за капіталізацією (2023 р.)»

Компанія	Країна	Галузь	Основні сфери впливу
Apple	США	Технології	Споживча електроніка, цифрові послуги
Microsoft	США	Технології	Програмне забезпечення, хмарні технології
Saudi Aramco	Саудівська Аравія	Енергетика	Нафтогазова галузь, геополітика
Alphabet (Google)	США	Технології	Інтернет-сервіси, реклама, ШІ
Amazon	США	Технології/ Торгівля	Електронна комерція, хмарні сервіси
NVIDIA	США	Технології	Напівпровідники, ШІ
Tesla	США	Автомобілебудування	Електромобілі, енергетика
Meta (Facebook)	США	Технології	Соціальні мережі

Джерело: [74]

Завдяки своїй економічній могутності транснаціональні корпорації (ТНК) здатні впливати не лише на ринки та виробничі процеси, а й на закони, правила та суспільні норми. Вони активно займаються лобіюванням для просування своїх інтересів у політичних системах різних країн [12, с.42].

Участь ТНК у міжнародних ланцюгах поставок робить їхній економічний вплив особливо очевидним. Вони виступають координаторами та контролерами у складній мережі взаємопов'язаних виробничих процесів, що формують сучасну світову економіку. У результаті рішення, прийняті

керівництвом однієї корпорації, можуть впливати на економіки цілих регіонів [71].

Через використання найдешевшої робочої сили та адаптацію до найгнучкіших правил у різних регіонах світу ТНК оптимізують витрати шляхом фрагментації виробничого процесу. Це призводить до структурної залежності країн від рішень міжнародних корпорацій.

Критики глобалізації зазначають, що ТНК часто використовують свою владу для максимізації прибутків за рахунок соціальних та екологічних інтересів. Наприклад, компанії, що застосовують методи податкової оптимізації, такі як реєстрація в офшорних юрисдикціях, позбавляють держави значних податкових надходжень.

Водночас прихильники вільних ринків стверджують, що ТНК підтримують економічне зростання завдяки передачі технологій, інвестиціям та створенню робочих місць. Однак навіть ці переваги часто супроводжуються негативними наслідками, такими як занепад традиційних економічних секторів та зростання залежності від міжнародних ринків [72].

Ще одним ключовим інструментом глобального економічного впливу є міжнародна банківська система. Провідні міжнародні банки, включаючи HSBC у Великій Британії та JPMorgan Chase, Bank of America і Wells Fargo у США, контролюють величезні фінансові потоки та значною мірою впливають на економічне зростання різних регіонів світу [81].

Сучасна капітальна система створила особливі умови, за яких невелика кількість фінансових інституцій здатна контролювати кредитування, обмін валюти та інвестиційні потоки, що дозволяє їм впливати на економічну долю цілих націй. Реальний сектор економіки дедалі більше підпадає під вплив логіки валютних ринків через процес фінансизації, що зумовлює зростання ролі фінансових еліт у світовій економіці [61, с.17-18].

Важливим переломним моментом стало проявлення цієї концентрації під час фінансової кризи 2008 року. Почавшись з проблем на ринку іпотеки в США, вона швидко поширилася по всьому світу, продемонструвавши

взаємозалежність фінансових ринків та небезпеку концентрації економічної влади [94, с.581-585].

Трильйони доларів були витрачені урядами різних країн на порятунок банків, які вважалися «занадто великими, щоб збанкрутувати», що яскраво продемонструвало систему, у якій приватні прибутки залишаються приватними, тоді як збитки соціалізуються [59, с.25].

У сучасній банківській системі існують кілька структурних проблем. По-перше, наявна проблема морального ризику: банки більш схильні до ризикованих операцій, знаючи про державні гарантії. По-друге, невелика кількість фінансових установ концентрує значну частину світових активів, що підсилює їхній вплив на глобальні процеси [59, с.25-26].

Регуляторні проблеми також залишаються актуальними: хоча Базельські угоди встановлюють глобальні стандарти банківського регулювання, окремі країни впроваджують їх по-різному, створюючи можливості для регуляторного арбітражу, коли банки переміщують діяльність до юрисдикцій із більш м'якими правилами [89].

Концентрація фінансової влади відображає нерівномірний розподіл економічних ресурсів між регіонами, що є визначальною рисою світової економіки. Хоча західні країни, особливо США та ЄС, історично домінували у глобальній економіці, останніми десятиліттями дедалі більшу роль відіграють нові комерційні центри, насамперед у Азії. Ця трансформація є перерозподілом влади між різними групами правлячих кіл, а не демократизацією глобального управління [66, с.166-170].

США залишаються найбільшою економікою світу з ВВП понад 29 трильйонів доларів станом на 2024 рік. [84] Їхня економіка характеризується високим рівнем інновацій, розвиненим фінансовим сектором та лідерством у високотехнологічній промисловості. Крім того, глобальна роль долара США як основної резервної валюти дозволяє країні експортувати інфляцію та фінансувати свій дефіцит за рахунок інших держав, що посилює монетарну гегемонію США [69, с.25-35].

Водночас перед США стоять серйозні виклики. Довгострокові фіскальні ризики посилює зростаючий державний борг, який станом на 2024 рік перевищує 34 трильйони доларів [85]. Це створює потенційні загрози для економічної стабільності та підкреслює важливість збалансованої політики щодо контролю державних витрат і управління глобальною економічною владою.

Європейський Союз залишається значним економічним блоком із сукупним ВВП понад 19 трильйонів доларів, незважаючи на численні внутрішні проблеми [48].

Проте демографічні виклики, геополітична напруженість та нерівномірність економічного розвитку між державами-членами створюють труднощі для європейського інтеграційного процесу. У спробі зберегти свої позиції європейські еліти створюють наднаціональні інститути управління, однак їхні зусилля перебувають під постійною загрозою з боку національних рухів і зростаючого євроскептицизму.

Найшвидші темпи економічного зростання спостерігаються в Азії. Китай, за паритетом купівельної спроможності, вже перевищує США за ВВП, що робить його другою за величиною економікою світу. Важливим проектом глобальної інфраструктури є ініціатива «Пояс і шлях», спрямована на зміну світової економічної динаміки та встановлення нової моделі економічної взаємодії [40].

У свою чергу, Індія демонструє стрімке економічне зростання та розвиток сфер послуг і IT-індустрії, що до 2047 року може зробити її країною з високим рівнем доходу і одним із головних центрів міжнародного аутсорсингу [79].

Геополітична напруженість історично виникає через контроль над природними ресурсами, і ця тенденція посилюється у сучасному світі через зростаючу конкуренцію за рідкісні метали, енергоресурси та стратегічно важливі матеріали. Енергетична безпека залишається ключовою складовою геополітичної стабільності: хоча спостерігається посилена увага до

відновлюваних джерел енергії, нафта та природний газ все ще формують значну частину світового енергопостачання.

Ситуація в Україні має унікальне значення у сучасних геополітичних процесах. Країна володіє значними запасами стратегічно важливих матеріалів, таких як залізні руди, вугілля, уран, титан та літій. Повномасштабне вторгнення Росії, розпочате у лютому 2022 року, має на меті не лише політичне домінування, а й контроль над природними ресурсами України. Вугілля, метали, зерно та інші ресурси систематично вивозяться з окупованих територій, що, за даними українського уряду, призвело до втрат на сотні мільярдів доларів [22].

Забезпечення суверенітету України над власними природними ресурсами має ключове значення для міжнародної спільноти. Це впливає не лише на національний суверенітет, а й на глобальну продовольчу та енергетичну безпеку, оскільки Україна є одним із найбільших експортерів зерна у світі та забезпечує сировиною численні міжнародні економічні сектори.

Ще одним важливим інструментом впливу корпоративної еліти на політичні процеси є лобізм. У США він дозволений і регулюється законодавчо, проте обсяг корпоративного впливу на політику викликає значні занепокоєння [45]. Такі механізми дозволяють світовим елітам не лише формувати економічні, але й політичні результати на національному та глобальному рівнях.

Паралельно глобальні еліти активно сприяли процесам економічної глобалізації, що мали неоднозначні соціальні наслідки. З одного боку, міжнародна інтеграція зменшила рівень бідності у багатьох країнах, особливо в Азії, сприяючи розвитку середнього класу у цих регіонах. З іншого боку, у розвинених країнах послабився середній клас, а внутрішня нерівність зросла, що демонструє подвійний ефект глобалізаційних процесів.

У відповідь на домінування західних країн у міжнародній торговельній системі з'являються альтернативи у вигляді регіональних торговельних угод,

таких як Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP) в Азії [56, с. 5-7].

Одночасно дедоларизація міжнародної торгівлі стає помітною тенденцією, оскільки все більше країн намагаються зменшити залежність від долара США [80, с. 141].

Китай, у свою чергу, активно просуває використання юаня у міжнародних розрахунках, що свідчить про трансформацію сучасної міжнародної економічної системи та перерозподіл впливу між провідними економічними центрами світу.

Таким чином, складні та різноманітні впливи глобальних еліт формують сучасний світовий порядок. Транснаціональні корпорації, технологічні гіганти, політичні діячі та міжнародні фінансові інституції використовують широкий спектр стратегій, включно з економічним тиском, контролем інформаційних потоків та впливом на міжнародні ринки, щоб визначати глобальні тенденції та впливати на ключові події у світі.

Стабільність світової економіки піддається ризику через проблеми міжнародної банківської системи, зокрема моральну небезпеку, надмірну концентрацію фінансової влади та наслідки монетарних експериментів центральних банків. Водночас формування більш багатопольярної світової економіки відбувається завдяки появі нових фінансових інституцій та економічних центрів у Азії, що змінює розподіл економічної влади у світі.

Конфлікти, пов'язані з природними ресурсами, особливо яскраво проявилися під час агресії Росії проти України. Ці події демонструють, як контроль над стратегічними мінеральними ресурсами може використовуватися як інструмент геополітичного впливу та економічного тиску. У цьому контексті здатність міжнародної спільноти збалансувати прагнення кожної країни чи регіону до економічного суверенітету з необхідністю міжнародного співробітництва визначає стабільність і майбутнє світової економічної системи.

У результаті, глобальний розвиток одночасно стикається з новими можливостями та ризиками, спричиненими демографічними змінами, зміною клімату та цифровою трансформацією. Для забезпечення сталого і справедливого розвитку важливо, щоб глобальна економічна система працювала не лише на користь обраних, а для всіх учасників. Досягти цього можна через посилення демократичного управління світовою економікою, підвищення прозорості діяльності транснаціональних корпорацій і фінансових інституцій, а також створення ефективних механізмів перерозподілу можливостей та багатства.

2.2 Світові еліти як фактор підтримання миру і стабільності

Ідея світових провідних кіл ґрунтується на усвідомленні того, що в умовах глобалізації поступово формується система наднаціональних центрів впливу, які здатні визначати стратегічні напрями розвитку цілих країн, регіонів і навіть глобальної економіки загалом. Ці структури не обмежуються державними кордонами й дедалі частіше функціонують у площині глобального управління, де ухвалення ключових рішень виходить за межі національних політичних систем.

До складу таких еліт належать представники політичного істеблішменту провідних держав, військове керівництво, лідери транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансових і банківських інституцій, а також впливові аналітичні центри, які формують стратегічні доктрини світового розвитку. Їхня взаємодія створює складну мережу впливу, забезпечуючи контроль над ключовими глобальними процесами.

Саме в цій взаємодії між державними структурами та недержавними гравцями проявляється нова форма влади – влада глобальних еліт, що спирається не лише на матеріальні ресурси, а й на контроль над інформацією, технологіями та знаннями.

Глобальні еліти використовують широкий спектр інструментів впливу, які дозволяють їм формувати міжнародний порядок та утримувати контроль над ключовими процесами у світовій політиці та економіці. До таких інструментів належать міжнародні організації, механізми економічного тиску, дипломатичні канали впливу, а в окремих випадках — навіть пряма або опосередкована військова інтервенція. Ці інструменти створюють можливість впливати на рішення національних урядів, регулювати ринки, визначати правила міжнародної торгівлі та формувати інформаційний порядок денний.

Особливо значущими у цьому контексті є глобальні платформи координації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Північноатлантичний альянс (НАТО), Світовий банк і Міжнародний валютний фонд (МВФ). Саме вони забезпечують інституційну основу для узгодження інтересів провідних держав і транснаціональних акторів, формуючи спільні стратегії реагування на глобальні виклики — від фінансових криз до воєн і кліматичних катастроф. Однак реальна практика свідчить, що задекларовані цілі цих структур — забезпечення стабільності, сталого розвитку та справедливого миру — не завжди збігаються з фактичними інтересами світових еліт.

Нерідко прагнення зберегти геополітичне та економічне домінування призводить до того, що глобальні «вершки» воліють підтримувати існуючий статус-кво, навіть якщо це спричиняє локальні конфлікти, регіональну нестабільність або посилення соціальної нерівності. У цьому проявляється суперечність між риторикою глобального управління, спрямованою на досягнення миру й розвитку, та реальною політичною практикою, зорієнтованою на збереження влади, впливу й доступу до стратегічних ресурсів.

Яскравим прикладом взаємодії світових еліт у кризових умовах стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року — найбільший європейський військовий конфлікт після Другої світової війни.

Ця подія стала випробуванням для системи глобального управління та продемонструвала, наскільки ефективними можуть бути механізми колективного ухвалення рішень у надзвичайних ситуаціях. Реакція західних еліт на російську агресію засвідчила здатність міжнародної спільноти діяти скоординовано, мобілізуючи політичні, економічні та інформаційні ресурси для стримування загрози.

Зокрема, запровадження масштабних економічних санкцій проти Росії, що стали найсерйознішими в сучасній історії, підтвердило можливість швидкої мобілізації глобальних лідерів задля досягнення спільної мети – захисту міжнародного правопорядку та підтримки суверенітету України. Координація між США, Європейським Союзом, Великою Британією, Канадою та низкою інших держав свідчить про високий рівень єдності західних еліт у питаннях дотримання принципів міжнародного права, демократії та безпеки.

Рішучість світових еліт застосовувати всі доступні інструменти для запобігання спробам насильницької зміни глобального порядку стає особливо очевидною у контексті масштабної військової та безпекової підтримки, наданої Україні. Ця допомога виконує не лише функцію демонстрації солідарності, але й слугує стратегічним сигналом про неприйнятність порушень основ міжнародного права та принципів територіальної цілісності суверенних держав.

Пакет заходів з підтримки охоплює постачання сучасних видів озброєнь, зокрема, систем протиповітряної та протитанкової оборони, артилерійського обладнання, бронетехніки, а також проведення навчань для українських військових за стандартами НАТО. Крім цього, суттєву роль відіграє розвідувальний, логістичний та кібернетичний супровід, який суттєво зміцнює обороноздатність України. Особливе місце у цьому процесі належить Сполученим Штатам Америки.

Під час адміністрації Джо Байдена Україні було надано понад 66,5 мільярда доларів у вигляді безпекової допомоги – безпрецедентного обсягу

ресурсів для конфлікту таких масштабів у сучасній історії. Ці фінансові й матеріальні ресурси спрямовані не лише на постачання озброєння, але й на зміцнення оборонної інфраструктури, удосконалення систем управління та інтеграцію України у заходи західного безпекового товариства [65].

Іншим важливим елементом протидії є інформаційна війна, що демонструє здатність глобальних еліт регулювати потоки інформації на міжнародному рівні. Ефективність таких інструментів проявилася у блокуванні російських ЗМІ в західних країнах та координації інформаційних кампаній через соціальні мережі та традиційні медіа.

Складність ролі глобальних еліт у світових політичних процесах також ілюструє феномен кольорових революцій XXI століття, які часто розглядають як спроби повалення політичних режимів через масові демонстрації, підтримувані зовнішніми силами. Прикладами є Помаранчева революція в Україні (2004), Тюльпанова революція в Киргизстані (2005) та Революція троянд у Грузії (2003) [43, с. 50-55].

Особливо повчальною є Помаранчева революція, під час якої західні країни підтримували опозиційні сили різними засобами, забезпечуючи масові демонстрації проти фальсифікацій президентських виборів 2004 року. Це викликало дискусії щодо масштабів зовнішнього втручання у внутрішні справи держав, зокрема ролі неурядових організацій із західним фінансуванням у координації протестувальників [20, с. 8-20].

Ще один приклад складної взаємодії міжнародних еліт у регіональних політичних процесах – Арабська весна 2010–2012 років. Місцеві протести переросли у регіональні кризи, залучаючи різні групи глобальних еліт із суперечливими інтересами, що яскраво проявилось на прикладі подій в Єгипті, Лівії та Тунісі [38].

Втручання НАТО в Лівію у 2011 році, мотивоване принципом «відповідальності за захист», продемонструвало готовність західних лідерів застосовувати військову силу для зміни політичних режимів. Проте наслідки цього втручання, зокрема тривала нестабільність та руйнування державних

інституцій, викликали сумніви щодо ефективності таких стратегій [39, с.826-827].

Українська Революція Гідності 2013–2014 років стала найважливішою подією такого роду в Європі XXI століття. Демонстрації проти відмови президента Віктора Януковича підписати Угоду про асоціацію з ЄС переросли у широкомасштабне народне повстання, що змінило геополітичний простір регіону. Світові еліти відігравали різні ролі в цих подіях: Росія активно втручалася на підтримку чинного режиму, тоді як західні країни надавали дипломатичну підтримку демонстрантам. Анексія Криму та конфлікт на сході України після перемоги Євромайдану й втечі Януковича свідчать про те, що глобальні еліти готові застосовувати всі доступні засоби для захисту своїх геополітичних інтересів.

Громадянські заворушення у XXI столітті дедалі частіше виступають індикатором соціальної напруженості, що виникає між різними групами населення, та водночас сигналом для міжнародних еліт про необхідність реагування на внутрішні виклики, які можуть мати глобальні наслідки. Такі рухи не лише виявляють кризу довіри до політичних інститутів, а й демонструють зміну балансів влади між державою, суспільством і транснаціональними центрами впливу.

Одним із показових прикладів стали протести «жовтих жилетів» у Франції у 2018–2019 роках, спрямовані проти економічної політики президента Еммануеля Макрона та підвищення цін на паливо. Масові демонстрації висвітлили глибокі соціальні суперечності у французькому суспільстві, зокрема розрив між урбанізованими, заможними верствами населення та периферійними регіонами, де люди гостро відчували економічну нерівність. Ці події довели, що навіть у розвинених демократіях протестні рухи здатні кинути виклик усталеним політичним елітам і змусити їх до перегляду власної політики [60].

З огляду на ключову роль Франції у підтриманні стабільності Європейського Союзу, реакція європейських лідерів була надзвичайно

стриманою. Однак навіть впливові керівні кола були змушені враховувати суспільне невдоволення, що призвело до низки соціально-економічних поступок з боку уряду Макрона – зокрема, підвищення мінімальної заробітної плати та призупинення зростання податків на паливо.

Подібна динаміка простежується й у Сполучених Штатах Америки, де після смерті Джорджа Флойда у травні 2020 року спалахнули наймасовіші з 1960-х років протести проти расової дискримінації та поліцейського насильства. Ці події висвітлили глибокі расові, соціальні та економічні розколи в американському суспільстві, змусивши місцеві еліти переосмислити підходи до питань соціальної справедливості [54].

Реакція американських еліт була комплексною: поряд із системними заходами, такими як реформи поліції та збільшення фінансування соціальних програм, застосовувалися і символічні кроки – перейменування військових баз, демонтаж пам'ятників діячам, пов'язаним із рабовласництвом. Важливо, що підтримка протестного руху з боку великих корпорацій і фінансових інституцій засвідчила розуміння необхідності адаптації еліт до нових суспільних запитів задля збереження внутрішньої стабільності.

Своєю чергою, події в Гонконзі 2019–2020 років стали одним із найяскравіших прикладів конфлікту між демократичними прагненнями громадян і авторитарною політикою національної еліти. Рух протесту, відомий як «Революція парасольок», розпочався як реакція на законопроект про екстрадицію, проте швидко переріс у масштабне протистояння за збереження автономії Гонконгу [25, с. 219].

Дедалі жорсткіші методи, застосовані китайською владою, а також прийняття у 2020 році закону про національну безпеку, фактично ліквідували особливий статус регіону. Позиція західних еліт у цьому випадку полягала переважно у дипломатичному тиску та публічній підтримці протестувальників, що, однак, не змогло суттєво змінити політичний баланс сил [25, с. 219].

Не менш показовими є громадянські заворушення в Україні, які протягом перших двох десятиліть ХХІ століття стали важливими маркерами процесу державотворення та формування національної ідентичності. Студентські протести 2000–2001 років («Україна без Кучми») ознаменували зростання громадянської активності та усвідомлення суспільством власної політичної суб'єктності. Подальші події – Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 років – засвідчили проєвропейський вибір українського суспільства й продемонстрували, що внутрішня мобілізація громадян може привертати широку підтримку західних еліт [17, с.17-21].

Російські еліти сприйняли ці події як загрозу своїм геополітичним інтересам, що в кінцевому підсумку призвело до прямого військового втручання, починаючи з анексії Криму та конфлікту на сході України. Ці процеси демонструють, як громадянські протести у поєднанні з міжнародними інтересами можуть стати тригером для глобального втручання та зміни геополітичного простору.

Таблиця 5

Хронологія ключових подій та реакція світових еліт

Період	Подія	Характер участі світових еліт	Результати
2003	Революція троянд (Грузія)	Західна дипломатична підтримка, фінансування НУО	Зміна влади, прозахідний курс
2004	Помаранчева революція (Україна)	Західна підтримка опозиції, російська підтримка влади	Перемога опозиції, тимчасове зближення з Заходом
2005	Революція тюльпанів (Киргизстан)	Обмежена західна підтримка	Зміна влади, подальша нестабільність

2010 – 2012	Арабська весна	Здійснений політичний та дипломатичний тиск, підтримка демократичних рухів	Змішані результати, тривала нестабільність
2013 – 2014	Євромайдан (Україна)	Західна дипломатична підтримка, російське втручання	Зміна влади, анексія Криму, конфлікт на сході
2018 – 2019	Жовті жилети (Франція)	Стримана реакція європейських еліт	Економічні поступки уряду, стабілізація
2019 – 2020	Протести в Гонконгу	Західна дипломатична підтримка, китайські репресії	Придушення автономії, закон про нацбезпеку
2020	Протести у США (справа Дж. Флойда)	Підтримка корпорацій, символічні та практичні реформи	Часткові реформи поліції, соціальні програми
2022 – донині	Російсько-українська війна	Координована західна підтримка України	Консолідація Заходу, ослаблення РФ

Джерело: створено автором

Щоб впливати на регіональну та глобальну стабільність, світові еліти застосовують широкий спектр стратегій, які охоплюють економічні, інформаційні, дипломатичні та військові механізми. Ці інструменти формують складну систему глобального управління, де кожен із напрямів має власні засоби, цілі та масштаби впливу. Завдяки гнучкому поєднанню таких механізмів еліти здатні забезпечувати як стабільність міжнародного порядку, так і реалізовувати власні стратегічні інтереси.

Одним із найпотужніших і водночас найчастіше застосовуваних інструментів залишається економічний тиск. Він виявляється у формі торговельних обмежень, санкцій, маніпуляцій фінансовими потоками,

контролю за доступом до технологій чи енергетичних ресурсів. Економічні важелі дозволяють світовим елітам впливати на політичну поведінку держав без прямого застосування військової сили, що робить їх одним із ключових інструментів «м'якої влади».

Яскравим прикладом ефективності такого підходу стала реакція міжнародної спільноти на російську агресію проти України. Масштабні фінансові санкції, зокрема відключення низки російських банків від міжнародної системи SWIFT, різко обмежили можливості країни здійснювати зовнішньоекономічні операції. До цього додалися заборони на експорт високотехнологічної продукції, замороження активів російських олігархів та зниження інвестиційної привабливості російського ринку [35].

Такий комплекс заходів продемонстрував здатність економічних еліт координувати свої дії у глобальному масштабі, створюючи потужний важіль тиску, що виявився не менш дієвим, ніж традиційні військові інструменти.

Економічний вплив у сучасному світі нерозривно пов'язаний із політичними та інформаційними механізмами, оскільки контроль над фінансовими потоками часто супроводжується формуванням відповідного інформаційного порядку денного.

У результаті, стратегія еліт набуває комплексного характеру, поєднуючи економічні засоби з дипломатичними ініціативами та впливом на суспільну думку, що дозволяє ефективніше підтримувати бажаний баланс сил на міжнародній арені.

Не менш значущим є вплив транснаціональних корпорацій через інвестиційну політику. Рішення про розташування виробничих потужностей, передачу технологій або їхню ліцензійну експлуатацію можуть кардинально змінювати економічний розвиток цілих регіонів. В умовах цифрової економіки інформаційні технології стають критичним інструментом формування громадської думки та впливу на світових лідерів. Масштаб цього контролю продемонстрували події, пов'язані з блокуванням акаунтів російських ЗМІ у соціальних мережах під час конфлікту в Україні [64].

Для глобальних еліт традиційна дипломатія залишається ключовим інструментом. Ефективність дипломатичних зусиль визначається здатністю створювати коаліції, запобігати прийняттю невігідних рішень або просувати власні ініціативи через міжнародні організації та форуми, такі як ООН, G7, G20 та інші платформи.

Таким чином, економічні, інформаційні та дипломатичні інструменти, які використовують світові еліти, взаємодіють між собою, створюючи комплексний механізм контролю та впливу на міжнародну політику та глобальну стабільність.

Особливо значущою є роль постійних членів Ради Безпеки ООН, які володіють правом вето на будь-які рішення цього органу. Це дає можливість їм блокувати проєкти, що суперечать інтересам відповідних еліт, і зберігати контроль над ключовими питаннями міжнародної політики [28, с. 62-69].

Хоча військова сила залишається крайнім засобом впливу, її стратегічне значення важко переоцінити. Провідні військові держави контролюють глобальну систему безпеки, яка включає мережу військових баз по всьому світу, флоти, що патрулюють життєво важливі морські шляхи, та системи протиракетної оборони. Глобальні еліти здатні впливати на локальні конфлікти без прямого втручання, використовуючи непрямі методи: співпрацю розвідки, навчання військових підрозділів та постачання зброї.

Проте дії світових лідерів у сфері збереження миру та стабільності часто супроводжуються суперечностями та непередбачуваними наслідками. Конфлікти між різними групами еліт виникають через невідповідність їхніх інтересів. Глобальна стабільність страждає від складної мережі суперечностей, створеної конкуренцією між провідними державами – США, країнами Європи, Китаєм та Росією. Прикладом є початок торговельної війни між США та Китаєм у 2018 році, що показав, як економічні інтереси наддержав можуть посилювати напруженість на міжнародній арені [83].

У регіонах Африки, Азії та Латинської Америки конкуренція за сфери впливу часто призводить до підтримки протилежних сторін у конфліктах, що

замість стабілізації загострює ситуацію. Ще одним важливим протиріччям є вибір між підтримкою стабільності та просуванням демократичних ідеалів. Глобальні еліти часто вимушені підтримувати авторитарні уряди, щоб зберегти регіональну стабільність, що суперечить заявленим принципам демократії та прав людини.

Таким чином, вплив світових еліт у військовій сфері демонструє одночасно ефективність та обмеженість їхніх дій: вони можуть зберігати контроль і вплив на глобальні процеси, але часто змушені діяти всупереч власним ідеалам або ризикувати загостренням конфліктів.

Складність глобального впливу світових еліт проявляється у підтримці, яку вони надавали різним диктаторським режимам під час та після Холодної війни. Яскравим прикладом є нинішні стратегічні зв'язки західних держав із Саудівською Аравією, що демонструють ефективність таких стратегій, навіть незважаючи на систематичні порушення прав людини в цій країні [51].

Однією з ключових проблем сучасного глобального порядку є значна економічна нерівність як усередині країн, так і між ними, яка підживлюється транснаціональними елітами та глобальною економічною системою. Це породжує соціальну напругу та підвищує ризик політичних криз і громадянських заворушень. Антиглобалістські демонстрації, що часто відбуваються під час самітів G7, G20 та інших міжнародних заходів, свідчать про наявність потужної опозиції суспільних груп до дій світових еліт.

Історичні, культурні та економічні фактори формують специфічні способи, якими глобальна еліта впливає на різні регіони світу. В Європі ключову роль відіграють Європейський Союз та НАТО. Однією з найуспішніших ініціатив світових лідерів у забезпеченні стабільності стало поглиблення європейської інтеграції. Створення наднаціональних політичних інституцій та спільного економічного простору допомогло врегулювати історичні суперечності між європейськими державами [29, с.52-56].

Проте навіть ретельно продумані плани світових еліт не завжди зустрічають одностайну підтримку. Прикладами цього є Brexit та зростання

евроскептицизму в окремих країнах. Криза 2008 року та фінансові проблеми Греції показали, що підтримка стабільності часто вимагає суттєвих жертв від окремих держав. Греція опинилася на межі дефолту через накопичений борг, дефіцит бюджету та економічний занепад. Для уникнення банкрутства країна отримала кілька пакетів фінансової допомоги, які супроводжувалися суворими вимогами щодо структурних реформ і бюджетної дисципліни, контрольованих «трійкою» - Європейською комісією, Європейським центральним банком та МВФ [87, с.314-316].

Цей приклад демонструє, що європейські інституції та провідні лідери готові жертвувати короткостроковим добробутом окремих країн задля підтримки стабільності євросони в цілому. Водночас зовнішній контроль над економічною політикою спричинив зростання протестних настроїв, євроскептицизм та відчуття втрати національного суверенітету серед населення.

Втручання міжнародних акторів у конфлікти на Близькому Сході, зокрема в Іраку, Лівії та Сирії, продемонструвало обмежені можливості глобальних еліт ефективно вирішувати кризи, що мають глибоке релігійне, етнічне та геополітичне підґрунтя. Військові інтервенції проти ІДІЛ у цих країнах здійснювалися або на підставі формального «запрошення» урядів, або з посиланням на боротьбу з тероризмом. Проте навіть за наявності такої «згоди» дії зовнішніх сил не змогли забезпечити тривалу стабільність: вони супроводжувалися правовими суперечностями, конфліктами між регіональними державами (Іран, Туреччина, Саудівська Аравія) та різним розумінням легітимності місцевих режимів. Ця ситуація показала, що міжнародні еліти не створили ефективного механізму узгоджених дій і часто діяли вибірково – керуючись власними політичними інтересами, а не довгостроковою стратегією миру для регіону [37, с.743-759].

Складність досягнення балансу між конкуруючими інтересами регіону яскраво ілюструє підтримка Ізраїлю західними елітами та одночасна критика його політики щодо палестинців. Аналогічно, іранська ядерна програма

демонструє, наскільки регіональні прагнення можуть випробовувати глобальні еліти, змушуючи їх шукати компроміси між безпековими цілями та політичними обмеженнями [90].

Однією з ключових сучасних загроз для світової елітної системи є піднесення Китаю. Альтернативна модель розвитку, запропонована китайським керівництвом, поєднує ринкову економіку з авторитарним правлінням і становить конкуренцію традиційним західним підходам до управління. Конкуренція за вплив у Південно-Східній Азії, напруженість навколо Тайваню та територіальні суперечки в Південнокитайському морі демонструють, як регіональні амбіції можуть дестабілізувати глобальну систему [24].

Перехід від однополярного світу до багатополярного змінює спосіб взаємодії світових еліт. Традиційне домінування західних держав стикається з викликами нових центрів сили, зокрема Китаю, Індії та інших країн, що розвиваються. Це може призвести до формування регіональних блоків із різними підходами до питань миру та стабільності, що значно ускладнює міжнародну координацію та потребує нових стратегій для підтримки глобальної стабільності.

З огляду на це світові лідери несуть відповідальність за складне та невизначене завдання – збереження миру та стабільності у глобальному масштабі. Їхні значні ресурси та активи дозволяють швидко реагувати на загрози та надзвичайні ситуації. Прикладом ефективної координації стала спільна відповідь західних країн на вторгнення Росії в Україну, що репрезентувала потенціал міжнародної співпраці. Однак суперечливі інтереси світових еліт часто призводять до нестабільності та конфліктів. Ідеологічні розбіжності, політичні та економічні суперечки, а також геополітичні протиріччя значно уповільнюють успішне розв'язання глобальних проблем. Кольорові революції показали, що спроби швидко змінити політичну владу часто мають непередбачувані наслідки та тривалу нестабільність.

Уроки Лівії, Сирії та інших країн засвідчують необхідність більш методичних і обережних підходів до політичних змін. Громадянські заворушення у різних країнах світу є доказом зростання соціальної напруги, яка загрожує стабільності навіть у розвинених демократіях. Тому світові лідери повинні пріоритезувати вирішення соціальної нерівності та сприяти інклюзивному розвитку.

Для підвищення ефективності своєї діяльності привілейовані групи мають:

- Встановити більш інклюзивні процеси прийняття рішень, що враховують інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи громадянське суспільство та країни, що розвиваються.
- Фінансувати довгострокові ініціативи розвитку, спрямовані на усунення корінних причин нестабільності, таких як бідність, нерівність і деградація довкілля.
- Розвивати технологічне співробітництво для оптимізації переваг та зменшення ризиків інновацій.
- Вдосконалити системи раннього попередження та швидкого реагування, щоб припиняти конфлікти на ранніх етапах.
- Демонструвати прозорість і підзвітність у своїй діяльності для завоювання довіри громадянського суспільства та міжнародної спільноти.

Досягнення цих цілей, вимагає не лише політичної волі світових лідерів, а й створення нових структур управління, адаптованих до вимог ХХІ століття. Громадянські заворушення останніх десятиліть, кольорові революції та війна в Україні показали переваги та обмеження стратегій, що наразі застосовуються для збереження миру і стабільності.

У підсумку цього, майбутнє глобальної системи безпеки залежатиме від того, наскільки успішно світові лідери зможуть адаптувати свої стратегії до змін, що відбуваються у дедалі взаємопов'язаному світі, балансує між

національними інтересами, соціальною справедливістю та міжнародною стабільністю.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Дослідження ролі глобальних еліт у сучасних соціокультурних та економічних процесах формує комплексне й багатовимірне уявлення про світове управління, яке значною мірою визначає траєкторії розвитку людства в умовах цифровізації та глобалізації.

Глобальні еліти включають транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові установи, політичних лідерів і технологічні гіганти, які зосереджують у своїх руках потужний потенціал політичного, економічного та інформаційного впливу. Це дає їм можливість формувати громадську думку, цінності й переконання мільярдів людей. Транснаціональні компанії з капіталізацією, що нерідко перевищує ВВП багатьох держав, ефективно контролюють глобальні ланцюги поставок, ключові технології та інформаційні потоки.

Функціонування міжнародної банківської системи відіграє центральну роль у фінансуванні світової економіки, адже вона управляє значними потоками капіталу, сприяє економічному зростанню через кредитування, інвестиційну діяльність і валютні операції. Світова фінансова криза 2008 року показала, як приватні ризики окремих банківських установ можуть обернутися суспільними збитками. Це значно посилює домінування великих фінансових структур і створює умови для морального ризику на системному рівні.

Контроль за природними ресурсами стає ще одним інструментом глобального впливу як в економічному, так і в геополітичному вимірах. Конфлікти, спровоковані російською агресією проти України, яскраво демонструють зв'язок між ресурсами та міжнародною стабільністю.

У складній і часто суперечливій ролі світові лідери застосовують дипломатичний тиск, економічні санкції, військову силу й інформаційний вплив для досягнення своїх стратегічних цілей. Ситуація з російсько-українською війною показала здатність глобальної спільноти швидко мобілізувати ресурси, але водночас і виявила слабкості чинних механізмів управління на світовому рівні.

Революційні події XXI століття та громадські протести висвітлили двоїстий характер впливу глобальних еліт. Підтримка демократичних ініціатив часто поєднується з просуванням власних економічних чи геополітичних інтересів, що нерідко призводить до непевної ситуації або нових конфліктів. Арабська весна та революції пострадянського простору засвідчують, що зовнішнє втручання не завжди приносить очікуваний результат і створює значні ризики нестабільності.

Наростаюча боротьба за технологічне домінування та економічну перевагу формує майбутній глобальний баланс влади. Водночас внутрішня та міждержавна нерівність, концентрація багатства серед вузького кола осіб, ослаблення середнього класу та погіршення життєвих умов загострюють соціальні ризики й становлять загрозу для демократичних інституцій.

Стратегії глобальних еліт поступово адаптуються до регіональних специфік: це охоплює європейську інтеграцію, трансатлантичні альянси, виклики на Близькому Сході та конкуренцію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Зростання впливу таких нових центрів сили, як Китай та Індія, ставить під сумнів традиційну домінацію західних країн і формує багатопольярний світ зі взаємоконкурентними моделями управління.

Втім, діяльність глобальних еліт часто суперечить задекларованим демократичним принципам і принципам прав людини. Підтримуючи авторитарні режими або застосування сили підривають довіру громадськості та спричиняють критику з боку суспільства. Ролі еліт змінюватимуться залежно від їхньої здатності реагувати на демографічні, технологічні та екологічні зміни, а також на вимоги підзвітності та інклюзивності.

Ефективне глобальне управління потребує нових механізмів співпраці, які враховують інтереси всіх сторін та забезпечують справедливий розподіл переваг глобалізації. Світові еліти, володіючи значною владою, потребують реформ, що підвищують прозорість, довгострокове планування та орієнтацію на інтереси всього людства, а не лише обмеженої групи привілейованих осіб. Це є вирішальною умовою для здатності світової спільноти ефективно вирішувати

РОЗДІЛ 3. НА ПЕРЕХРЕСТІ ВЛАДИ ТА ЕТИКИ: ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО ПОСТУПУ З ОГЛЯДУ НА СИТУАЦІЮ СВІТОВИХ ЕЛІТ

3.1. Теоретичні основи елітаризму та егалітаризму

Проблематика співвідношення елітаризму та егалітаризму традиційно посідає центральне місце в теоріях соціальної організації, оскільки вона відображає фундаментальну суперечність між прагненням суспільства до відбору найздібніших і найкомпетентніших членів спільноти та необхідністю забезпечення рівних можливостей і справедливого доступу до ресурсів для всіх. Ця дилема особливо яскраво проявляється у сфері науки – одній із найбільш структурованих і водночас конкурентних галузей людської діяльності.

Наукова спільнота, попри декларовану прихильність до принципів рівності, інклюзивності та відкритості, фактично функціонує як елітарна система, де ключовим критерієм є досконалість. Відбір провідних учених, дослідницьких проєктів і наукових інституцій формує складну ієрархію у межах академічного простору. Водночас відсутність універсальних механізмів оцінювання результативності наукової діяльності та чітких критеріїв ефективності створює умови для збереження усталених репутацій і посилення структурної нерівності.

У цьому контексті постає завдання узгодження елітарності з егалітарністю у системі фінансування науки. Надмірна орієнтація на підтримку лише “найкращих” може призводити до звуження наукового поля та втрати потенційно перспективних напрямів, тоді як надмірна рівність у розподілі ресурсів знижує стимул до інновацій. Тому оптимальним підходом сучасна наукова політика вважає поєднання двох моделей – цільової підтримки досліджень, що мають потенціал наукового прориву та одночасного розширення доступу до фінансування для ширшого кола науковців. Такий баланс дозволяє не лише зберегти конкурентність науки, а

й забезпечити сталість розвитку наукового потенціалу суспільства в цілому [47].

У ширшому соціальному контексті досягнення рівноваги між елітарними та егалітарними принципами виходить за межі академічного середовища і безпосередньо стосується функціонування суспільства загалом. Рівність у цьому сенсі включає не лише матеріальні аспекти, а й соціальну взаємодію, взаємну повагу та здатність брати участь у процесах прийняття рішень. Забезпечення таких умов не лише знижує соціальну напругу, але й сприяє зміцненню демократичних інститутів і довіри між громадянами [62, с.3–4].

Згідно з підходом реляційного егалітаризму, існування певної соціальної ієрархії не є проблемним, якщо вона не призводить до домінації одних груп над іншими і не порушує засад рівності у стосунках між людьми. Така ієрархія може навіть виконувати конструктивну функцію, сприяючи ефективному функціонуванню суспільства. Водночас фундаментальними цінностями залишаються рівність, справедливий доступ до ресурсів і соціальна солідарність, які формують основу для гармонійного співіснування різних соціальних верств [52, с.2–3].

Отже, інтегруючи ці два підходи, можна розробити моделі управління, які успішно поєднують ефективне лідерство з демократичними цінностями та просуванням соціальної справедливості.

Егалітарні рухи виникли як реакція на домінування глобальної еліти, підкреслюючи важливість гарантування рівного доступу до політичної участі, праці та освіти. Щоб подолати історичні бар'єри, спричинені елітарним підходом, ці соціальні ініціативи мали на меті поширити концепції справедливості та рівності [41]. У сучасному світі вони виконують роль своєрідного коректора владних дисбалансів, стимулюючи еліти до впровадження політик соціальної інтеграції, прозорості та підзвітності.

Водночас еліти можуть не лише поглиблювати соціальну нерівність, а й сприяти її подоланню, якщо у своїй діяльності орієнтуються на принципи

солідарності та рівного доступу. Прикладом цього є дослідження поведінки чилійської еліти, яке демонструє, що частина впливових груп природно схильна до збереження нерівності, тоді як інші активно працюють над формуванням політики соціальної інтеграції та забезпеченням рівних можливостей для всіх [53, с. 23–24].

Таким чином, у сучасних демократичних суспільствах елітаризм і егалітаризм не протистоять один одному, а проявляються опосередковано через взаємодію принципів індивідуальної свободи та рівності можливостей. Зокрема, у межах правового лібералізму поєднуються елітарний індивідуалізм із його акцентом на особистій автономії, свободі та егалітарні цінності соціальної справедливості, толерантності й рівного доступу до прав і можливостей [7, с. 32–36].

Таке поєднання дозволяє розглядати соціальні концепції рівності та солідарності як фундаментальні чинники стабільності системи. Мирне управління елітними структурами відповідно до егалітарних ідеалів сприяє утвердженню демократичних цінностей, формуванню спільної відповідальності та соціальної гармонії [3, с. 1–10].

У відносинах між елітами та суспільством визначальну роль відіграють поняття соціальної справедливості та солідарності, які визначають, наскільки влада сприяє інклюзії або, навпаки, концентрує ресурси у вузькому колі осіб. Соціальна рівність у цьому сенсі виходить за межі економічних чи політичних прав – вона передбачає повагу до людської гідності, свободи вибору та рівності у соціальному становищі [42, с. 31–41].

Хоча егалітаризм не заперечує ієрархію в цьому контексті, він наголошує на необхідності її легітимації шляхом чітких правил та забезпечення ресурсами значної частини населення. Механізм інтеграції, відомий як соціальна солідарність, дозволяє різним соціальним групам об'єднуватися навколо спільних ідеалів та цілей. Реляційний егалітаризм наголошує, що справжньої рівності можна досягти лише через взаємодію між

людьми, які готові допомагати менш захищеним групам і відчують спільну відповідальність [41].

Згідно з емпіричними дослідженнями, застосування принципів рівності до елітної діяльності може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, еліти, які активно проводять політику соціальної солідарності, сприяють підтриманню соціальної стабільності, зміцненню демократичних інститутів і підвищенню рівня суспільної довіри [41]. З іншого боку, ігнорування принципів рівності призводить до посилення соціальної напруги, відчуження громадян та поглиблення нерівності у розподілі ресурсів.

Після 2014 року питання соціальної рівності та солідарності набули особливого значення в українському контексті. Зовнішня агресія, внутрішні виклики та необхідність консолідації нації актуалізували потребу у справедливому розподілі ресурсів і відповідальності між різними соціальними групами. У цих умовах легітимність і стабільність державної влади значною мірою залежать від того, наскільки політичні та економічні еліти діють відповідно до принципів соціальної рівності, прозорості й спільного блага [5, с. 41–44]. Водночас недостатня комунікація між елітами та суспільством здатна спричинити зростання недовіри, послаблення інституційної спроможності та ризику соціальної фрагментації.

У формуванні еліт особливе значення має дотримання етнічного та гендерного балансу, адже розширення представництва різних соціальних груп не лише забезпечує більш справедливий розподіл можливостей, а й знижує ризик соціальних конфліктів і підвищує ефективність ухвалення рішень [73, с. 122].

Таким чином, інклюзивність у структурі еліт сприяє зростанню соціальної згуртованості, довіри та стійкості демократичних інститутів.

Збереження моральної рівності в умовах соціальної ієрархії вимагає наявності нормативних механізмів, які мінімізують ризики статусної домінації та дискримінаційного ставлення. Інституційна підтримка таких

практик дозволяє зміцнювати цілісність суспільства й забезпечує стабільність соціальних систем [86, с. 99–108].

Застосування егалітарних принципів у діяльності еліт має значні переваги у глобальному масштабі. Згідно з реляційним егалітаризмом, рівність повинна ґрунтуватися не лише на рівному доступі до ресурсів, а й на відносинах взаємоповаги, співробітництва та взаємного контролю влади. Такі підходи допомагають запобігати домінуванню одних соціальних груп над іншими та створюють передумови для справедливого розподілу владних повноважень. У цьому контексті суспільне забезпечення, системи перерозподілу ресурсів і публічна власність розглядаються як ефективні механізми підтримання рівності та запобігання концентрації привілеїв у руках вузьких елітарних кіл [55, с. 624–625].

Отже, стабільність і збалансованість соціальних систем значною мірою залежать від того, як еліти взаємодіють з ідеями соціальної рівності та солідарності. Коли егалітарні практики інтегруються у структури елітної влади, це сприяє соціальній інтеграції, підвищенню легітимності інститутів і розвитку демократичних процесів.

В українському контексті після 2014 року розвиток сучасних еліт супроводжується складністю у досягненні балансу між соціальною справедливістю та ефективним управлінням. Реалізація програм соціальної підтримки, інклюзивної політики та активна взаємодія з громадянським суспільством стають ключовими інструментами, за допомогою яких політичні й економічні еліти здатні зміцнювати довіру, легітимність і стійкість державної системи [31].

Успішне впровадження ідеалів рівності та солідарності підвищує здатність суспільства протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, сприяє його згуртованості та забезпечує довготривалу стабільність. Важливим напрямом цього процесу є досягнення гендерної та етнічної рівності у структурах влади й управління, що відповідає глобальним тенденціям розвитку.

Згідно з дослідженнями, інтеграція принципів рівності у процес формування еліт призводить до більш справедливого розподілу ресурсів, підвищення ефективності управління та зменшення соціального розколу [73, с. 120–129].

Як результат, поєднання егалітаризму та елітизму є не просто теоретичною конструкцією, а реальною моделлю ефективного функціонування суспільства, про що свідчить міжнародна практика та результати численних емпіричних досліджень. Успішні нації продемонстрували, що атмосфера довіри та підзвітності виникає, коли еліти працюють разом із суспільством над формуванням політики, розвитком економіки, підтримкою культури та наданням освіти, замість того, щоб відокремлюватися від нього. Для України це вкрай важливо.

У зв'язку з цим, еліта та народ тепер повинні працювати разом для досягнення спільної мети: підвищення якості життя держави та громадян. Справедливість, прозорість та професійне лідерство створюють атмосферу, в якій сміливі та обдаровані люди можуть повністю розкрити свій потенціал на благо суспільства в цілому, а також для себе. Збалансована система, в якій еліти несуть відповідальність за свої дії, а громадяни мають рівні можливості впливати на рішення, є основою стабільності, довіри та зрілості демократії. Окрім модернізації соціальної та політичної сфери, цей курс формує в Україні нове, відкрите та лідерське суспільство.

2.3 Світові еліти як джерело соціальних орієнтирів та цілей поступу: проблема цінностей

Згідно з традиційним визначенням ЮНЕСКО, соціальні еліти – це групи, що володіють непропорційно великою кількістю влади, ресурсів та інтелектуального капіталу [75, с. 413–415].

Це тлумачення закладає концептуальні засади для розуміння сутності еліт як провідних носіїв владних, економічних і культурних можливостей суспільства.

Поєднуючи політичні, економічні та культурно-інтелектуальні аспекти впливу на суспільні процеси, зазначене визначення підкреслює триєдину природу елітизму. Проте в сучасному глобалізованому світі ці підходи зазнають істотних змін. Мобільність, адаптивність і здатність формувати моделі спільної цінності стали ключовими характеристиками сучасних еліт, що свідчить про перехід від локалізованих структур влади до транснаціональних мереж, які діють у глобальному масштабі [58, с. 939–943].

Аналіз багатогранної природи влади світової еліти репрезентує, що її представники функціонують не лише в політичній сфері, а й у фінансовій, культурній, науковій та технологічній. Вони активно впливають на політичні рішення, суспільні цінності та інституційні процеси, формуючи глобальні тенденції розвитку [77]. Здатність еліт одночасно діяти у різних сферах суспільного життя – від економічної політики до цифрової трансформації – підтверджує комплексність і взаємозалежність владних механізмів сучасного світу.

У цьому контексті стає очевидним, що саме ціннісні орієнтири еліт визначають рамки можливостей для широкої громадськості та стратегічні напрями суспільного розвитку. До ключових з них належать інновації, економічне зростання, цифровізація, а також безпека й контроль над стратегічними ресурсами. Усвідомлення цього дозволяє глибше зрозуміти, як політичні еліти впливають на соціальні орієнтації та суспільну динаміку, виконуючи водночас дві взаємопов'язані функції.

По-перше, вони інтерпретують і поширюють домінуючі цінності, виступаючи їхніми представниками та комунікаторами; по-друге, еліти активно формують ці цінності, інституціоналізуючи їх через політичні, культурні та економічні механізми впливу [88, с. 33–34].

Саме ця дуальність – поєднання репрезентативної та конструкторської функцій надає відносинам між елітами й суспільством унікальної динаміки.

З одного боку, провідні кола повинні підтримувати власну легітимність, відображаючи домінуючі суспільні ідеали, з іншого – саме вони визначають, які з цінностей отримують статус загальноприйнятих, а які залишаються маргіналізованими. У періоди глобальних криз ця особливість стає особливо помітною, оскільки саме еліти виступають ініціаторами соціальних трансформацій, задаючи довгострокові орієнтири розвитку та визначаючи способи реагування на кризові явища.

Перехід еліт від національного до глобального рівня функціонування є вирішальним компонентом їхньої сучасної метаморфози. Поряд із розширенням сфер впливу відбувається фундаментальна зміна цінностей, яка виникає, коли національна еліта стає глобальною елітою [58, с.939-943].

У процесі глобальних трансформацій політичні, економічні та інтелектуальні еліти дедалі частіше виходять за межі національних контекстів, формуючи новий рівень управління – транснаціональний або глобальний. Якщо раніше національні прошарки влади зосереджувалися переважно на внутрішніх проблемах, беручи до уваги особливості власної держави, її історичний досвід і потреби громадян, то сучасні привілейовані групи починають мислити категоріями глобального розвитку. Це свідчить про еволюцію управлінських підходів – від локального державного менеджменту до глобальної координації процесів, що впливають на все людство.

До кола питань, що формують порядок денний світових еліт, нині входять зміна клімату, регулювання міжнародних фінансів, розвиток передових технологій, енергетична безпека та управління глобальними ланцюгами постачання. Проте така орієнтація на універсальні виклики потребує ставити глобальні інтереси вище за національні, що неминуче породжує ціннісний і політичний конфлікт між загальнолюдськими цілями та локальними потребами окремих суспільств.

Цей конфлікт набуває особливої актуальності у світі, де зростає розрив між глобалізованими центрами прийняття рішень і локальними спільнотами, які часто сприймають політику еліт як віддалену або байдужу до їхніх реалій. Тому аналіз ідентичності глобальних еліт стає ключовим методологічним аспектом сучасних досліджень влади, адже саме від розуміння того, ким вони себе вважають і як бачать власну роль у світі, залежить логіка їхньої поведінки.

Привілейовані групи поступово формують космополітичний світогляд, що ґрунтується на доступі до глобальних ресурсів і капіталів, а також на досвіді міжнародної мобільності та залученні до мереж транснаціональних організацій [57, с. 99–101].

Цей світогляд суттєво відрізняється від національних ідентичностей більшості населення, адже еліти сприймають світ не через призму державних кордонів, а як єдиний простір економічних і політичних можливостей.

Виділяють кілька ключових характеристик цієї космополітичної ідентичності.

По-перше, вона формується завдяки глобальній мобільності та здатності діяти у різних національних середовищах одночасно.

По-друге, вона спирається на володіння або доступ до світових ресурсів: фінансових, технологічних, інформаційних.

По-третє, вона орієнтована на універсальні цінності та ідеали, які часто не збігаються з регіональними традиціями чи місцевими формами суспільного устрою.

Саме через це виникає розрив між глобальними і локальними аспектами соціального прогресу: еліти, що діють у світовому масштабі, дедалі частіше оперують цінностями, віддаленими від життєвих інтересів більшості населення. Виникає феномен “подвійного дискурсу”, коли офіційна риторика еліт ґрунтується на принципах справедливості, сталого розвитку й інклюзивності, тоді як реальні дії відображають пріоритети економічної

ефективності, збереження безпеки та контролю над стратегічними ресурсами [78].

Ця суперечність не є випадковою – вона закладена у самій структурі функціонування сучасних еліт. З одного боку, вони змушені формувати соціально прийнятні цінності, щоб зберегти власну легітимність і довіру громадськості; з іншого – їхні реальні цілі часто зумовлені прагненням утримати владні позиції, доступ до ресурсів та інституційного контролю. Таким чином, між заявленими ідеалами та фактичними діями формується глибокий розрив, який є одним із головних викликів сучасної глобальної політики та соціальної справедливості.

Розумінню проблем еліт та трансформації цінностей значною мірою сприяє український академічний дискурс, який відображає не лише національні реалії, а й інтегрує їх у ширший глобальний контекст. Дослідження вітчизняних науковців акцентують, що провідні кола сучасності вже не є виразниками інтересів окремих соціальних груп чи національних спільнот у традиційному сенсі. Натомість вони дедалі більше набувають автономного характеру, виступаючи самостійними суб'єктами історичного процесу, які визначають напрями суспільних змін незалежно від реальних потреб груп, які формально репрезентують [10].

Це свідчить про фундаментальну трансформацію у розумінні елітаризму. Якщо раніше еліти сприймалися як представники певного класу, нації чи соціального прошарку, то нині глобальні «вершки» суспільства дедалі частіше відриваються від цих соціальних підґрунть. Вони формують самодостатню систему цінностей, що визначає їхню поведінку та стратегічні рішення, але не завжди узгоджується з реальними інтересами більшості населення.

У процесі світової інтеграції ціннісна система глобальних еліт зазнає постійної еволюції. Головними агентами цих змін виступають саме транснаціональні групи впливу, які не лише реагують на вже існуючі суспільні трансформації, а й активно створюють нові ціннісні орієнтири, що

згодом поширюються серед широкої громадськості через медіа, освіту, міжнародні інституції та культурні ініціативи [67, с. 861].

Проте універсалістські ідеали, які глобальні еліти прагнуть утвердити як загальнолюдські норми, не завжди гармонійно поєднуються з локальними культурними традиціями. Це породжує ціннісний конфлікт між глобальними моделями та національними ідентичностями, що вимагає глибокого наукового осмислення. Зіткнення між глобальними і локальними цінностями не лише ускладнює соціальну інтеграцію, а й створює нові форми соціальної напруги, особливо в державах із сильними культурними традиціями чи травматичним історичним досвідом.

Розуміння того, як еліти формують соціальні норми, передбачає усвідомлення соціального значення ціннісних орієнтацій як основи легітимності влади. Адже саме цінності виконують інтегративну функцію – вони об'єднують суспільство, забезпечують взаєморозуміння між його членами, надають сенсу спільній діяльності та гарантують передачу культурного досвіду з покоління в покоління. У цьому контексті стабільність і згуртованість соціальної системи безпосередньо залежать від здатності еліт підтримувати баланс між глобальними і локальними ціннісними орієнтирами, уникаючи нав'язування моделей, що суперечать культурному коду суспільства.

У процесі глобалізації відбувається глибока трансформація системи цінностей, яка охоплює як індивідуальний, так і суспільний рівні. Глобалізаційні процеси сприяють формуванню нових універсальних норм, серед яких утвердження прав людини, демократичних принципів, гендерної рівності, толерантності та відкритості. Водночас відбувається поступове послаблення традиційних орієнтацій, що історично формувалися в межах національних культур і визначали структуру суспільних відносин упродовж тривалого часу. У результаті формується ціннісна напруга між локальними традиціями та глобальними стандартами, яка змушує суспільства шукати нову рівновагу між культурною спадковістю та універсалістськими ідеалами

сучасності. У цьому контексті цінності вже не сприймаються як сталі моральні константи, а як динамічний результат взаємодії глобальних і локальних впливів [19, с.118–120].

Через міжнародні організації, транснаціональні корпорації, засоби масової інформації та систему освіти глобальні еліти активно поширюють ці універсальні цінності, формуючи нову культурну парадигму, орієнтовану на космополітизм та інклюзивність. Проте така експансія супроводжується зростанням напруженості між глобальним і місцевим рівнями соціального розвитку, оскільки вона часто призводить до витіснення або переосмислення традиційних моральних і культурних норм. У багатьох націях це викликає ціннісний конфлікт, що проявляється у зростанні суспільного опору, відновленні локальних ідентичностей та прагненні захистити культурну самобутність. Хоча подібна напруга може розглядатися як неминучий етап глобальної інтеграції, вона водночас актуалізує питання культурної безпеки та збереження духовних основ національних спільнот.

Взаємодія місцевих і глобальних систем цінностей має складний, багатовимірний характер, який поєднує елементи взаємної адаптації, конфлікту й синтезу. Це створює методологічні виклики для дослідників, адже традиційні підходи не завжди здатні адекватно пояснити багатшаровість цих процесів. Необхідним стає аналіз, що враховує символічний, економічний і комунікативний виміри формування нових ціннісних систем.

У цьому контексті глобальні еліти посідають центральне місце як носії космополітичного світогляду, сформованого завдяки доступу до світових ресурсів, інформації та мереж впливу. Їхня унікальна ідентичність базується не лише на володінні економічним капіталом, а й на здатності визначати стандарти престижу, успіху та соціальної легітимності у світовому масштабі [57, с.101].

Саме тому між цінностями еліт і потребами широких верств населення виникає все більший розрив: глобальні стандарти, які просувають еліти, не

завжди узгоджуються з локальними культурними традиціями та моральними уявленнями. Це породжує нові форми соціальної диференціації, де цінності стають не лише етичними орієнтирами, а й інструментом соціального розмежування.

Критичний аналіз дій сучасного істеблішменту виявляє глибоку невідповідність між проголошеними цінностями та реальними пріоритетами. На практиці домінують принципи економічної ефективності, безпеки та контролю над стратегічними ресурсами, тоді як риторика соціальної справедливості, демократичних ідеалів і сталого розвитку часто виконує легітимаційну функцію, покликану підтримувати імідж моральної та політичної відповідальності еліт [78].

Однією з основних проблем сучасного соціального розвитку є саме ця ціннісна розбіжність між деклараціями та діями, яка посилює кризу довіри між владними структурами та громадянським суспільством.

Система цінностей зазнає поступової трансформації в умовах глобалізації, і саме світові еліти виступають головними агентами цих змін. Однак гармонійний розвиток суспільства не завжди супроводжується прийняттям універсальних моделей, адже універсалістські ідеали, що активно поширюються у світовому просторі, нерідко вступають у суперечність із традиційними культурними орієнтаціями. Це створює глибокі соціокультурні сперечання, що відображаються як у політичних конфліктах, так і в ціннісному розшаруванні суспільства.

Сучасні привілейовані групи вже не є виключно представниками певних соціальних спільнот чи національних класів; радше, вони перетворюються на самостійну силу, що формує хід глобальних трансформацій [9]. Їхня система цінностей набуває автономного характеру, поступово віддаляючись від реальних потреб та очікувань суспільства. Це призводить до розриву між локальними й глобальними системами цінностей, який стає одним із головних викликів сучасної епохи.

Універсальні ідеали – такі як економічний лібералізм, права людини та демократичні стандарти – дедалі частіше стають продуктом глобалізаційних процесів, а не результатом внутрішнього культурного розвитку окремих країн. Внаслідок цього в багатьох суспільствах формується напруження між глобальними та місцевими цінностями, що може призвести до викорінення або деформації традиційних моральних норм. Такий процес нерідко сприймається як загроза для національної ідентичності, адже місцеві культури відчують тиск з боку глобальних стандартів, які претендують на універсальність.

Світові еліти дедалі більше діють у наднаціональній логіці, дистанціюючись від власного національного коріння. Вони не лише визначають загальні напрями розвитку, а й активно працюють над створенням нових універсальних моделей поведінки та стандартів взаємодії, що призводить до тенденції культурної гомогенізації. Місцева ідентичність, з її унікальними звичаями та традиціями, виявляється під загрозою, адже глобальні ідеали проголошуються необхідною умовою модернізації та соціального прогресу. Це, своєю чергою, провокує контрреакцію – появу контрелітних і антиглобалістських рухів, які прагнуть зберегти автентичність і культурну самобутність.

Отже, світова еліта не завжди виступає рушієм поступу – іноді вона стає каталізатором соціальної напруги. З одного боку, вона є провідником інновацій, технологічного розвитку та глобальної координації; з іншого – її політичні та ціннісні пріоритети часто сприймаються як нав'язування зовнішніх норм, що суперечить національним інтересам і локальним традиціям.

Глобальні еліти мислять категоріями глобального розвитку – зміна клімату, інноваційні технології, регулювання міжнародних фінансів, управління глобальними ланцюгами постачання тощо, тоді як національні еліти традиційно зосереджуються на локальних соціально-економічних

питаннях. Проте прагнення ставити глобальні цілі вище місцевих інтересів неминуче породжує ціннісний конфлікт між різними рівнями управління.

Характерними рисами сучасних еліт є мобільність, адаптивність і здатність створювати моделі спільної цінності у глобальному масштабі. Ці якості забезпечують їм ефективність у світі, що швидко змінюється, але водночас ускладнюють збереження культурного різноманіття. Адже ціннісна система не формується у вакуумі – вона є результатом постійної взаємодії між місцевими громадами, міжнародними акторами та глобальними потоками інформації.

Для уникнення як крайнього ізоляціонізму, так і повної уніфікації цінностей, сучасне суспільство має шукати баланс між універсальністю та культурною самобутністю. Легітимність еліт безпосередньо залежить від ступеня суспільного прийняття їхніх цінностей: вони не можуть нав'язувати свої орієнтири згори, не враховуючи історичні, культурні та моральні основи конкретних спільнот.

Як результат, глобальні еліти встановлюють стандарти та моделі поведінки, що впливають на життя мільйонів людей у всьому світі, і визначають основні шляхи глобального розвитку, тому, немає сумніву, що вони є першоджерелом соціальних орієнтирів.

Відповідно міцна система формування та поширення цінностей встановлюється глобальними медіа, міжнародними організаціями і транснаціональними корпораціями.

Універсальні моделі розвитку, які еліти активно просувають через різноманітні канали впливу, часто стикаються з національними традиціями, культурними особливостями та історично сформованими ідентичностями окремих суспільств, їхні дії також пов'язані з питанням цінностей.

Особливо проблематично, коли на практиці пріоритет надається цінностям економічної ефективності, безпеки та контролю над стратегічними ресурсами, тоді як риторика соціальної справедливості, демократичних принципів та інклюзивного розвитку використовується сучасною елітою для

легітимації влади. Щоб подолати відмінності між місцевою та глобальною орієнтаціями, елітам потрібно знайти ретельний баланс. Це означає, що вони повинні передавати універсальні глобальні стандарти, водночас враховуючи різноманітність регіональних контекстів, культурних звичаїв та унікальні вимоги різних громад. Розробка абсолютно нових механізмів взаємодії між місцевим та глобальним рівнями є головним викликом сучасності.

Не підриваючи загальнолюдських прогресивних ідеалів та культурних ідентичностей, ці механізми мають дозволити природне поєднання місцевих цінностей з міжнародними стандартами розвитку. Майбутнє суспільного прогресу залежить від здатності глобальних еліт перейти від ролі простих розподільників влади та фінансових ресурсів до справжніх модераторів позитивного діалогу між різними культурами, системами цінностей та альтернативними моделями розвитку.

Отже, єдиний спосіб досягти гармонійного суспільного прогресу – це така трансформація, за якої національна ідентичність не буде замінена чи знищена міжнародними стандартами, а натомість взаємодіятиме з ними у творчому форматі взаємозбагачення, що принесе користь загальному розвитку людства. Щоб суспільство розвивалося в майбутньому, глобальні еліти повинні вміти виступати справжніми посередниками комунікації між культурами, системами цінностей та моделями розвитку, окрім того, що вони є власниками ресурсів та влади.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Згідно з процесом дослідження, вектор взаємодії етики та влади у XXI столітті значно змінився, набувши нових цінностей та значень. Колись еліти вважалися лише засобом контролю над політичними чи економічними процесами, а тепер вони стають значною силою у визначенні культурних та ціннісних орієнтирів сучасного глобалізованого світу.

Аналіз також показав, що сучасна еліта виконує подвійну місію, яка є одночасно складною та суперечливою. Він активно пропагує такі основні цінності, як рівність, соціальна справедливість, демократія та сталий розвиток, водночас слугуючи провідником та інтерпретатором загальнолюдських гуманістичних ідеалів. Навпаки, представники еліт є тими, хто розробляє нові системи цінностей, покликані допомогти суспільству пристосуватися до нових глобальних проблем. Однак ці моделі часто виявляються несумісними з реальними потребами та вподобаннями населення.

Існує кілька значних моральних та суспільних дилем, спричинених цією дивною подвійністю ролі еліти. Найбільш очевидною з них є невідповідність між заявленими принципами та фактичними кроками, вжитими для їх практичної реалізації. Ця невідповідність викликає дискусії щодо моральної поведінки тих, хто формує культурний та ціннісний ландшафт сучасності, а також сприяє атмосфері, що посилює громадську недовіру.

Провідні кола зазнають глибоких змін у власному самовідчутті, переходячи від внутрішньоорієнтованих зусиль до міжнародної інтеграції. Окрім адаптації до космополітичного мислення та розвитку системи цінностей, заснованої на універсальних принципах, вони поступово відокремлюються від місцевих культурних та соціальних контекстів. Ці принципи включають використання глобальних ресурсів, технологічний прогрес, творчий розвиток та економічну ефективність. З одного боку, цей процес трансформації ідентичності допомагає елітам повніше інтегруватися у світову соціально-економічну арену та дає їм змогу відігравати активну роль у глобальних справах. Однак поступова втрата культурної ідентичності, знецінення національних традицій та зниження соціальної довіри в окремих громадах є деякими з ризиків, пов'язаних з такими змінами.

З огляду на це, питання знаходження балансу між збереженням регіональних культурних традицій та впливом глобальних цінностей набуває особливого значення. Згідно з дослідженнями, існує суперечність у діях

світових еліт, які прагнуть поширювати універсальні стандарти за допомогою таких інструментів впливу, як міжнародні організації, ЗМІ, транснаціональні корпорації та глобалізовані освітні системи.

З одного боку, ці стандарти допомагають об'єднати різні погляди на соціальний та економічний розвиток, що відкриває нові можливості для глобальної співпраці.

Проте, вони часто суперечать традиційним моральним та культурним нормам певних народів, що спричиняє тертя та непорозуміння. За таких обставин конфлікт між необхідністю збереження національної ідентичності та метою забезпечення загального прогресу стає дедалі гострішим.

Дослідження поведінки світових еліт виявляє, що значна частина сучасної владної структури заснована на практичних принципах, таких як контроль, стабільність, безпека та фінансова вигода, тоді як риторика демократії та соціальної справедливості слугує засобом легітимації влади. Ця суперечність підриває моральний авторитет еліт і руйнує довіру до міжнародних організацій. Щоправда, існують позитивні приклади еліт, які виконують роль гармонізації та інтеграції, заохочують міжкультурну комунікацію та просувають концепції рівності, гуманізму та сталого розвитку.

Стабільність сучасного суспільства дедалі більше залежить від збереження балансу між національними та глобальними системами цінностей, а також між елітарними та егалітарними тенденціями.

Роль глобальних еліт має змінитися з панівної на роль мостів між різними цивілізаційними моделями та культурами. Це підніме розмову на новий рівень, гарантуючи рівний обмін та взаємне збагачення. Влада набуде справжнього морального значення лише в таких ситуаціях, коли світова інтеграція перетвориться з об'єднувального процесу на процес гармонізації.

У результаті в сучасній реальності мораль більше не є зовнішнім обмеженням влади, а радше її невід'ємною частиною, стандартом легітимності. Єдині еліти, які можуть гарантувати сталий, збалансований та

гуманістичний розвиток для світу, – це ті, хто розуміє свій обов'язок перед суспільством, поведяться морально та дотримуються ідеалів соціальної справедливості.

Отже, ключовим елементом у створенні нової основи для глобального прогресу є перехід привілейованих груп до більшої етичної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Світова еліта постає як складна, багаторівнева та динамічна система впливових структур, які відіграють ключову роль у формуванні стратегічних напрямів розвитку сучасної цивілізації. Вона включає політичні, економічні, інтелектуальні, культурні, технологічні та духовні еліти, що володіють різними ресурсами впливу, але діють у взаємозв'язку, створюючи глобальні мережі влади та контролю. Саме через ці мережі відбувається консолідація інтересів і посилення впливу на світові процеси. Еволюція теоретичних підходів до аналізу еліт засвідчує перехід від спрощених моделей домінування меншості над більшістю до багатовимірних концепцій, що враховують внутрішню диференціацію, взаємодію владних структур і мінливість соціально-політичних контекстів.

Сучасне розуміння еліти виходить за межі політичного аналізу, інтегруючи соціологічні, економічні, культурологічні та психологічні підходи, що дозволяє глибше усвідомити її комплексну природу. Особливою рисою сучасного етапу розвитку еліт є транснаціоналізація. Під впливом глобалізаційних процесів формується новий тип наднаціонального елітизму, який долає межі держав і створює міжнародні мережі впливу. Такі еліти набувають космополітичної ідентичності, що часто вступає в конфлікт із локальними традиціями, культурними особливостями та національними інтересами окремих суспільств.

Глобальні еліти відіграють вирішальну роль у формуванні економічного порядку світу. Транснаціональні корпорації та фінансові інституції, підконтрольні елітам, контролюють значні обсяги капіталу, інвестиційні потоки й ресурси, що нерідко перевищують бюджети держав. Водночас така концентрація влади породжує нові форми соціальної нерівності, знижує рівень демократичного контролю й підвищує ризики глобальної фінансової нестабільності. У геополітичній площині діяльність еліт проявляється через

боротьбу за стратегічні ресурси, формування глобальних ланцюгів постачання та вплив на міжнародну політику.

Втручання привілейованих груп у конфлікти, зокрема у випадку російсько-української війни, демонструє як можливість скоординованих дій еліт у підтриманні міжнародного порядку, так і суперечливість їхніх інтересів, що нерідко спричиняє нестабільність і нові конфлікти. Технологічний прогрес відкриває перед елітами нові інструменти впливу.

Контроль над цифровими платформами, інформаційними потоками та глобальними медіа дає їм змогу формувати громадську думку, конструювати культурні наративи та задавати рамки суспільних дискусій. Проте це призводить до уніфікації культурних практик і зникнення локальних ідентичностей.

Помітною проблемою залишається розрив між риторикою та реальною діяльністю еліт. Попри декларування цінностей демократії, справедливості та інклюзивного розвитку, на практиці переважають прагматичні цілі – економічна ефективність, контроль над ресурсами та політична стабільність. Така невідповідність підриває довіру суспільства, стимулює соціальну напругу та посилює відчуження між владою і громадянами. Сучасний виклик полягає у пошуку балансу між елітизмом і егалітаризмом, між глобальними і локальними цінностями. Світові еліти мають усвідомити необхідність переходу від моделі домінування до моделі відповідального лідерства, що ґрунтується на прозорості, підзвітності та орієнтації на спільне благо.

Особливо це актуально для України, де процес формування демократично орієнтованих еліт тісно пов'язаний із розвитком громадянського суспільства, зміцненням національної ідентичності та подоланням зовнішньої агресії.

Для трансформації глобальних еліт у конструктивну силу необхідні:

- створення інклюзивних механізмів прийняття рішень, які враховують інтереси різних соціальних груп;
- розвиток ефективних систем підзвітності й контролю;

- справедливий розподіл переваг глобалізації;
- інвестування в довгострокові ініціативи сталого розвитку;
- збереження культурного різноманіття та пошук рівноваги між універсальними принципами прогресу й локальними традиціями.

Маючи безпрецедентні ресурси та вплив, еліти здатні визначати траєкторію розвитку людства. Проте для реалізації цього потенціалу необхідна глибинна переоцінка цінностей – перехід від вузьких корпоративних інтересів до служіння суспільному добробуту. Лише за цієї умови можливо забезпечити справедливий, стабільний і гуманістичний розвиток глобального суспільства.

Таким чином, дослідження глобальних еліт створює основу для подальших наукових пошуків і практичних рішень, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та соціальної відповідальності владних груп. Лише глибоке розуміння їхньої природи, внутрішньої структури та механізмів впливу дає змогу сформулювати стратегії, що забезпечать сталий і справедливий розвиток майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Балабаєва, З. В. (2014). Теорія зміни еліт: класика та сучасність. Актуальні проблеми філософії та соціології. Серія: Філософія, (2), 23-28.
2. Баранівський, В. В. (2012). Стратифікаційні зміни в країнах Заходу та їх прояв у доступі до вищої освіти. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, (65), 9-18.
3. Бевзенко, Л. (1999). Проблема еліти з погляду соціальної самоорганізації. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, (2), 118-135.
4. Білозерова, Я. В. (2022). Роль інтелектуальної еліти в модернізації українського суспільства. Політичне життя, 10-14.
5. Бірюк, М. І. (2023). Ідея “соціальної рівності” та її тлумачення в основних ідеологічних парадигмах західної філософії політики. Educational Discourse: Collection of Scientific Papers, 47.
6. Войнова, Е. О. (2021). Концепція мережевого суспільства як структурно-функціоналістська основа теорії електронної демократії.
7. Добросердов, А. Р. (2024). Поняття та зміст правового лібералізму.
8. Еліта / В. С. Лісовий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17796>
9. Еліти. Дефініції і трансформації // Zbruc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/92918>
10. Елітознавство : підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. – К. : НАДУ, 2013. – 268 с.
11. Єнін М. Н. Еліта // Велика українська енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Еліта> (дата звернення: 18.10.2025)

12. Імнадзе, І. Н. (2023). Забезпечення сталого розвитку транснаціональних корпорацій. Журнал стратегічних економічних досліджень.
13. Калуга В.Ф. (2023). Brexit як ключ до осмислення системних процесів і тенденцій на європейському континенті / В.Ф. Калуга, В.П. Островський // Вісник аграрної історії – К. : ТОВ Тім-Сервіс. – Випуск N 39-42. – с. 145-156.
14. Калуга В.Ф. (2021). Функціональний підхід до розуміння суті світової політики та її ключових факторів як механізм поглибленого освоєння предмету дослідницької цікавості / В.Ф. Калуга // Університет і лідерство. – № 2 (12). – С. 138-147.
15. Каплін, О. Д., & Гончарова, О. А. Мюнхенська конференція з безпеки 2020 року: ключові положення основної доповіді, їх дискусійні обговорення і актуальний розвиток подій. Стратегічні напрями зовнішньої політики європейського союзу, 55.
16. Колодко, А. (2015). Елітарна культура в сучасному світі, як протиположна масовій культурі споживання. Аркадія, (3), 105-111.
17. Костюк, Д. С. (2019). Роль громадянського суспільства в русі «Україна без Кучми». Вчені записки Таврійського національного університету імені ВІ Вернадського. Серія: Історичні науки, 30(69), 17-23.
18. Кочубей, Л. О. (2010). Сучасні політична еліта та політичний клас: визначення, моделі та особливості становлення. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України, (1), 37-54.
19. Малахова, О. М. (2014). Цінності культури в умовах глобалізації. Філософія і політологія в контексті сучасної культури, (7), 116-121.
20. Мацієвський, Ю. В. (2005). „Помаранчева революція” крізь призму міждисциплінарних соціальних досліджень. Політичний менеджмент, (6 (15)), 7-22.

21. Мусієздов, О. «Леви» та «лиси» або Ще одне передбачення українського майбутнього. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uamoderna.com/blogy/oleksi-musiezdov/levy-ta-lysy/>
22. На окупованих територіях України заховані ресурси на понад 350 млрд доларів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tribune.com.ua/okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny-zahovani-resursy/>
23. Пивоварська, К. (2017). ІС ХОЛОД. Актуальні наукові проблеми. розгляд, рішення, практика, 175.
24. Південно-Китайське море – гаряча точка для США. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://military.com/uk/news/pivdenno-kytajske-more-garyacha-tochka/>
25. Присяжнюк, Ю. І., & Чередніченко, А. Г. (2024). Особливості возз'єднання сторін Тайванської протоки в «нову епоху».
26. Прядко, О. В. (2016). Взаємовідносини правлячого класу та мас: сутність основних підходів та концепцій. Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки, 21(1 (24)), 64-70.
27. Романчук О.К (2024) Російська воєнно-теоретична думка:традиційна суміш пропаганди і міфів журнал «Універсум». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://universum.lviv.ua/data/magarticles/files/3539.pdf>
28. Скрипник, О. (2021). Роль Ради Безпеки ООН у врегулюванні військових конфліктів. Уманська старовина, (8).
29. Сокур, О. В. (2015). Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. Актуальні проблеми політики, (55), 50-58.
30. Федоренко В. Г., Діденко О. М., Руженський М. М., Іткін О. Ф. Політична економія: Підручник / За науковою ред. доктора економ, наук, проф. В. Г. Федоренка. - К.: Алерта, 2008. - 487 с.
31. Чим пам'ятна десята річниця революція гідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua/main/chym-pam%CA%BCyatna-desyata-richnyczya-revolycziya-gidnosti/>

32. Юрій, М. Ф. (2006). Політологія: підручник [Електронний ресурс]. К.:Дакор.–2006. – Режим доступу:
https://www.ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/zmist.htm
33. Янішевський, В. (2021). Політична еліта в контексті елітарної концепції Г. Моска.
34. 20 US presidents who belonged to secret societies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.businessinsider.com/us-presidents-who-were-in-secret-societies-2017-4#james-monroe-3>
35. Analysis-SWIFT block deals crippling blow to Russia; leaves room to tighten [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.euronews.com/next/2022/02/27/ukraine-crisis-swift-banks-analysis>
36. Apple Becomes 1st Company Worth \$3 Trillion—Greater Than The GDP Of The UK [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.forbes.com/sites/zacharysmith/2022/01/03/apple-becomes-1st-company-worth-3-trillion-greater-than-the-gdp-of-the-uk/>
37. Bannelier-Christakis, K. (2016). Military interventions against ISIL in Iraq, Syria and Libya, and the legal basis of consent. *Leiden Journal of International Law*, 29(3), 743-775.
38. Barakat, Z., & Fakih, A. (2021). Determinants of the Arab Spring protests in Tunisia, Egypt, and Libya: What have we learned?. *Social Sciences*, 10(8), 282. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://doi.org/10.3390/socsci10080282>
39. Bellamy, A. J., & Williams, P. D. (2011). The new politics of protection? Côte d'Ivoire, Libya and the responsibility to protect. *International Affairs*, 87(4), 825-850. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2011.01006.x>
40. Belt and Road Initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>).

41. Bidanure, Juliana and David Axelsen, "Egalitarianism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2025 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://plato.stanford.edu/archives/spr2025/entries/egalitarianism>
42. Cerovac, I. (2014). Egalitarian democracy between elitism and populism. *Journal of Education Culture and Society*, 5(2), 31-42.
43. Dudka, R. A. (2021). «Кольорові» революції: причини та наслідки. *Література та культура Полісся*, 105(15i), 49-58.
44. Elon Musk says Starlink internet service ‘active’ in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/27/elon-musk-starlink-internet-service-ukraine-russian-invasion>
45. Federal lobbying set new record in 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.opensecrets.org/news/2025/02/federal-lobbying-set-new-record-in-2024>
46. From Munich to New York: supporting Ukraine and promoting a just peace [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/munich-new-york-supporting-ukraine-and-promoting-just-peace_en)
47. Gannon, F. (2004). Elitism and egalitarianism. *EMBO reports*, 5(4), 323-323.
48. GDP (current US\$) - European Union Country [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.МКТР.CD?locations=EU&most_recent_value_desc=false
49. Geopolitical and Military Lessons from the Russia–Ukraine Conflict (II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diplomatmagazine.eu/2025/10/02/geopolitical-and-military-lessons-from-the-russia-ukraine-conflict/>

50. George Soros hands control over his family's philanthropy to son Alex, after giving away billions and enduring years of antisemitic attacks and conspiracy theories [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://theconversation.com/george-soros-hands-control-over-his-family-philanthropy-to-son-alex-after-giving-away-billions-and-enduring-years-of-antisemitic-attacks-and-conspiracy-theories-207582>
51. Hoffman, J. (2022). Shaky Foundation: The Myth of Authoritarian Stability in the Middle East. Cato Institute.
52. Knight, C. (2025). Relational Egalitarianism: A Critique. Pacific Philosophical Quarterly.
53. Lecaros, I., Paz, D., Pommer Muñoz, R., Tillan, P., & Walton, M. (2023). Inequality in Chile: Perceptions and Patterns.
54. Lessons learned from the post-George Floyd protests [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-learned-from-the-post-george-floyd-protests/>
55. MacRae, C. Z. (2025). Luck egalitarianism, exploitation, and the normative foundations of socialism. *Moral Philosophy and Politics*, (0).
56. Manning, R. A. (2020). Trade and Financial Fragmentation: New Challenges to Global Stability. Atlantic Council, Scowcroft Center for Strategy and Security. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/07/TRADE-FINANCIAL-FRAGMENTATION-072120.pdf>
57. Manokara, K., Hornsey, M. J., & Jetten, J. (2025). The Elite Global Citizen: How Wealth Shapes Cosmopolitan Identity and Charitable Intentions. *European Journal of Social Psychology*, 55(1), 99-118.
58. Maxwell, C., & Lillie, K. (2024). From a national elite to the global elite: Possibilities and problems in scaling up. *The British Journal of Sociology*, 75(5), 938-945.
59. Melaschenko, P., & Reynolds, N. (2013). A template for recapitalising too-big-to-fail banks. *BIS Quarterly Review*, June.

60. Nossiter, A. (2018). Tear gas and water cannons in Paris as grassroots protest takes aim at Macron. *The New York Times*. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2018/11/24/world/europe/france-yellow-vest-protest.html>
61. Palley, T. I. (2013). Financialization: what it is and why it matters. In *Financialization: The economics of finance capital domination* (pp. 17-40). London: Palgrave Macmillan UK.
62. Reeves, R. (2018). *A Little Respect: Can We Restore Relational Equality*. Washington, DC: Brookings Institution.
63. Richard Branson becomes an Ambassador for the UNITED24 fundraising platform [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://u24.gov.ua/news/richard_branson_ambassador
64. Russia, Ukraine, and Social Media and Messaging Apps [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.hrw.org/news/2022/03/16/russia-ukraine-and-social-media-and-messaging-apps>)
65. Russian War in Ukraine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.war.gov/Spotlights/Support-for-Ukraine/Timeline/>)
66. Sally, R. (2010). The shift to the East and implications for the West. *European View*, 9(2), 165-174.
67. Scholte, J. A., Verhaegen, S., & Tallberg, J. (2021). Elite attitudes and the future of global governance. *International Affairs*, 97(3), 861-886.
68. Scientists vindicate 'Limits to Growth' – urge investment in 'circular economy' [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.theguardian.com/environment/earth_insight/2014/jun/04/scientists-limits-to-growth-vindicated-investment-transition-circular-economy)
69. Siddiqui, K. (2020). The US Dollar and the World Economy: A critical review. *Athens Journal of Business & Economics*, 6(1), 21-43.
70. Sklair, L. (2001). *The transnational capitalist class* (Vol. 17). Oxford: Blackwell.

71. Supermarkets, transnational supply chains and labour rights' abuses [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.grain.org/article/entries/5852-supermarkets-transnational-supply-chains-and-labour-rights-abuses>
72. Tax havens could cost countries \$4.7 trillion over the next decade, advocacy group warns [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.icij.org/investigations/paradise-papers/tax-havens-could-cost-countries-4-7-trillion-over-the-next-decade-advocacy-group-warns/>
73. Teigen, M., Midtbøen, A. H., & Karlsen, R. (2023). Elites on equality: room for gender balance and ethnic diversity in leadership positions?. *Acta Sociologica*, 66(2), 119-135.
74. The 100 largest companies in the world by market capitalization in 2024 (in billion U.S. dollars) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/263264/top-companies-in-the-world-by-market-capitalization/>
75. The Concept of social elites [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000006989>
76. The Gates Foundation's Role in global progress [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gatesfoundation.org/about/our-role>
77. The global elite: power and influence [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.meer.com/en/85275-the-global-elite-power-andinfluence>
78. The true priorities of the global elite // Popular Information. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://popular.info/p/the-true-priorities-of-the-global>
79. The World Bank In India [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.worldbank.org/en/country/india/overview>
80. Todorova, V., Moraliyska, M., & Raycheva, I. (2024). De-dollarisation in international payments: Trend or fiction. *Economics-Innovative and Economics Research Journal*, 12(2), 129-144.

81. Top 10 largest banks in the world by market cap (2025): Indian bank in the global 10 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://indianexpress.com/article/trending/top-10-listing/top-10-largest-banks-in-the-world-by-market-cap-2025-9978985/lite/>
82. Trilateral Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (<https://jcie.org/programs/trilateral-commission/>)
83. U.S.–China trade war [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.britannica.com/money/US-China-trade-war?>
84. United States Indicators [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (<https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>)
85. US public debt tops \$34 trln as Congress heads into funding fight [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/world/us/total-us-public-debt-tops-34-trillion-congress-heads-into-funding-fight-2024-01-02/>
86. van Wietmarschen, H. (2025). Moral equality and social hierarchy. *Philosophy and Phenomenological Research*, 110(1), 97-112.
87. Vasilopoulou, S. (2018). The party politics of Euroscepticism in times of crisis: The case of Greece. *Politics*, 38(3), 311-326.
88. Vergara, L. G. (2013). Elites, political elites and social change in modern societies. *Revista de sociología*, (28), 31-49.
89. Want a strong financial system? Implement Basel III (Want a strong financial system? Implement Basel III [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dnb.nl/en/general-news/speech-2024/want-a-strong-financial-system-implement-basel-iii/>
90. Western leaders aren't cowards for continuing to support Israel — they're committed imperialist ideologues [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mondoweiss.net/2025/09/western-leaders-arent-cowards-for-continuing-to-support-israel-theyre-committed-imperialist-ideologues/>

91. What – and who – is Bilderberg? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (https://www.swissinfo.ch/eng/politics/secretive-montreux-meeting_what-and-who-is-bilderberg/44997466)

92. What is Davos? 7 things to know about the World Economic Forum's Annual Meeting [Электронный ресурс]. – Режим доступа: (<https://www.weforum.org/stories/2024/12/davos-annual-meeting-everything-you-need-to-know/>)

93. Xing, L., & Shaw, T. M. (2013). The political economy of Chinese state capitalism. *Journal of China and international relations*, 1(1).

94. You, J. (2022). Global Financial Crisis: Cause and Impact. *BCP Business & Management*, 35, 581-586.